

INCIPIIT LIBER PROVERBIORUM SALOMONIS

¹ [Parabolæ Salomonis, filii David, regis Israël,*

* **1:1 Parabolæ Salomonis.** Notandum quod vulgata editio parabolæ, quæ Hebraice *misle*, Græce *paræmias*, id est, proverbialia dicit; sed satis convenit. Quæ enim parabolæ quia occulta sunt nuncupantur, etiam proverbialia jure vocantur: quia talia sunt, quæ sæpe in ore colloquentium versari ac memoria debent retineri. Etiam proverbialia plerumque tam obscura sunt ut parabolæ bene dicantur; unde: ***Hæc in proverbialibus locutus sum vobis*** Joan. 6., etc. Proverbiorum liber, non ut simplices arbitrantur, patentia habet præcepta, sed quasi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirsutis castanearum operculis absconditus fructus inquiritur: ita in eis divinus sensus altius est inquirendus. Parabolæ Salomonis secundum Hebraicam veritatem translatae ab Eusebio, Hieronymo presbytero petente Chromatio et Heliodoro episcopis; Græce, Latine ***similitudines***; quod vocabulum ideo Salomon huic operi imposuit, ut non juxta litteram intelligamus quæ dicit: in quo Dominum parabolice turbis locuturum significat, sicut et nomine suo regno pacifico, regnum Christi et Ecclesiæ; de quo: ***Multiplicabitur ejus imperium, et regni ejus non erit finis. Super solium David, et super regnum ejus sedebit*** Luc. 1.. Sicut templi constructione et dedicatione, ædificationem Ecclesiæ in tempore resurrectionis. Ipse etiam Christus filius David, et rex spiritualis Israël, secundum testimonium turbæ, quæ occurrit ei cum ramis palmarum et laudibus Matth. 21.. Quid autem utilitatis habeant, in titulo monstratur, cum dicitur: ***Ad sciendam sapientiam et disciplinam***; id est, quomodo recte credere et vivere oporteat, quemque quo intentionem cordis dirigere.

2 ad sciendam sapientiam et disciplinam;†

3 ad intelligenda verba prudentiæ, et suscipiendam eruditionem doctrinæ, justitiam, et iudicium, et æquitatem:

4 ut detur parvulis astutia, adolescenti scientia et intellectus.

5 Audiens sapiens, sapientior erit, et intelligens gubernacula possidebit.‡

6 Animadvertet parabolam et interpretationem, verba sapientum et ænigmata eorum.

7 Timor Domini principium sapientiæ; sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt.]§

8 [Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ:**

9 ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo

† **1:2 Ad intelligenda verba prudentiæ.** Id est, non solum sapientiam, quam perceperunt, amplectantur, et disciplinæ virtutum inserviant, sed etiam verba prudentiæ, quibus proficiant, auscultent et solerter intelligant. ‡ **1:5 Audiens sapiens, sapientior.** Pulchre a sapientia incipit, quia optione sibi data sapientiam petiit et accepit. **Audiens sapiens, sapientior.** Ostendit neminem tam sapientem in hac vita, qui non possit sapientior esse etiam dictis minorum. Audivit regina Saba Salomonem minor majorem, et sapientior rediit. Audivit Moyses socerum multo inferiorem, et sapientior factus est. **Et intelligens.** RAB. in Prov., tom 5. Nemo jactet se de sua scientia, etc., usque ad ad sciendam sapientiam et disciplinam, etc. § **1:7 Timor Domini.** ID. Duo sunt timores Domini, etc., usque ad Uterque in futuro cessabit, charitas nunquam excidet. ** **1:8 Audi, fili mi, disciplinam.** ID. Hactenus proverbialiter, etc., usque ad apud Hebræos enim spiritus, qui gratiam præstat, genere feminino dicitur.

tuo.††

¹⁰ Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.‡‡

¹¹ Si dixerint: Veni nobiscum, insidiamur sanguini; abscondamus tendiculas contra insontem frustra;§§

¹² deglutiamus eum sicut infernus viventem, et integrum quasi descendentem in lacum;***

¹³ omnem pretiosam substantiam reperiemus; implebimus domos nostras spoliis:†††

¹⁴ sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum:‡‡‡

†† **1:9 Addatur gratia.** His qui legem Domini servabant, etc., usque ad pro gratia rectæ operationis. **Et torques collo tuo,** etc. Fulgor perfectæ operationis, quæ prædicationem quæ per collum procedit, confirmet indeficienti virtutum connexionem. ‡‡ **1:10 Fili mi.** Affectu patris alloquitur filium, blandiens, ne acquiescat peccatoribus. §§ **1:11 Insidiamur.** RAB. Vel generaliter de latronibus, qui innocentibus insidias parant. Vel specialiter de illis qui vitæ auctorem neci tradiderunt. STRAB. Cum generaliter ad omnes qui sanguini insidiantur hoc pertineat, etc., usque ad et se potius præsumendo perimunt. **Insontem frustra.** Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. *** **1:12 Deglutiamus eum, sicut infernus viventem.** Exstinguamus memoriam virtutum et doctrinæ illius, ut etiam inter nos vixisse non memoretur. ††† **1:13 Omnem pretiosam substantiam reperiemus.** Homines, scilicet, quos Christo adhærentes videbant, quos putabant ab ejus amore et comitatu discernere si eum occiderent, et spoliis talium domos suas replere, id est, eorum animabus sua conventicula. ‡‡‡ **1:14 Sortem mitte nobiscum.** De latronibus generaliter patet, quia sociis, quos conquirunt, prædæ portionem promittunt; sed et Christi persecutores, quoscunque sibi poterant, adjungebant, quos eum sequi videbant, extra synagogam faciebant, id est, sua communione privabant.

15 fili mi, ne ambules cum eis; prohibe pedem tuum a semitis eorum:

16 pedes enim illorum ad malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem. §§§

17 Frustra autem jacitur rete ante oculos pennatorum.*

18 Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur, et moliuntur fraudes contra animas suas.

19 Sic semitæ omnis avari: animas possidentium rapiunt.]

20 [Sapientia foris prædicat; in plateis dat vocem suam:†

21 in capite turbarum clamat; in foribus

§§§ **1:16 Ad malum currunt.** Non solum quod facturi, sed quod pro factis passuri. Nam quanto ad facinus implendum properant, tanto ad pœnam pro facinore tolerandam propinquant.

* **1:17 Frustra.** RAB. Cætera de insidiatoribus Christi specialiter, etc., usque ad in pauperibus enim nihil habet causæ. † **1:20 Sapientia.** Hucusque persecutiones, quas Christo Judæi intulere; hinc ea, quæ per apostolos persecutoribus eisdem post passionem loquitur. **Sapientia**, id est Christus, loquitur **foris**, id est in luce palam, ut relicta infantia sint parvuli malitia. RAB. Sapientia quippe Dei Christus est, etc., usque ad cuiquam dicerent. **Foris.** ID. Aperte, post resurrectionem, etc., **usque ad: in platea vocem ejus. In plateis dat vocem suam**, etc. Quæ ante paucos docuerat, manifeste replicabat, unde: **Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lucem.**

portarum urbis profert verba sua, dicens:‡

22 Usquequo, parvuli, diligitis infantiam, et stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient, et imprudentes odibunt scientiam?§

23 convertimini ad correptionem meam. En proferam vobis spiritum meum, et ostendam vobis verba mea.**

24 Quia vocavi, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret:

25 despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis.

26 Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo cum vobis id quod timebatis advenerit.††

27 Cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit; quando

‡ 1:21 *In capite turbarum clāmitat*, etc. ID. Quia etiam principibus, qui ei prævaluisse, ut crucifigeretur, videbantur, reatum homicidii, quod perpetrarant, palam reducebat ad memoriam, eosque ad pœnitentiæ remedium vocabat. *In foribus portarum urbis*. ID. Urbs Domini, Ecclesia ex utroque populo adunata, etc., usque ad gratiam suam revocabat; ita ut, sicut Lucas ait: *Multa turba sacerdotum obediret fidei* Act. 6.. § 1:22 *Usquequo. Jam* Christum in carne vidistis miracula facientem, quem sprevistis: modo vel resuscitatum a morte diligite, et dimittet quod peccastis. *Parvuli*. RAB. Parvuli dicuntur sensu tardiores, etc., usque ad quæ filius ipse veniens perfectis sensu contulit? ** 1:23 *Convertimini*. Sapientia hortatur converti ad Deum, et profert spiritum. *Ad correptionem*. Per apostolos Judæos corripit, et vel post ascensionem et resurrectionem monet converti. †† 1:26 *Ego quoque*. ID. Similiter in psalmo, etc., usque ad quasi nihil contemnerent.

venerit super vos tribulatio et angustia:‡‡

28 tunc invocabunt me, et non exaudiam; mane consurgent, et non invenient me:§§

29 eo quod exosam habuerint disciplinam, et timorem Domini non susceperint,***

30 nec acquieverint consilio meo, et detraxerint universæ correptioni meæ.

31 Comedent igitur fructus viæ suæ, suisque consiliis saturabuntur.†††

32 Aversio parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet illos.‡‡‡

33 Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, et abundantia perfruetur, timore

‡‡ 1:27 *Cum irruerit repentina calamitas.* Obsidionem Jerusalem subitam et expugnationem totius provinciæ a Romanis factam dicit. De qua, *Videns civitatem flevit super eam* Luc. 19.. *Quando venerit super vos.* RAB. Potest hæc tota correctio sapientiæ, etc., usque ad quod enim sequitur, §§ 1:28 *Mane consurgent et non invenient me*, tempus iudicii significat, quo alii in vitam, alii in opprobrium resurgent sempiternum. *Invocabunt.* Non leguntur Judæi in obsidione Dominum invocasse; etsi qui invocaverunt, quia vere non pœnituerunt, exauditi non sunt. *** 1:29 *Exosam habuerunt.* Justus e contra *Iniquos*, inquit, *odio habui, et legem tuam dilexi.* ††† 1:31 *Comedent igitur:* ID. Quia vias meas ingredi noluerunt, etc., *usque ad et bene tibi erit. Suisque consiliis saturabuntur:* Quibus dicebant, etc., usque ad potest accipi. ‡‡‡ 1:32 *Aversio.* Aversio et prosperitas perdit, cum a timore conditoris aversus animus, ira ejusdem conditoris in his, quæ peccat, nihil sustinere videtur adversi. Sed ut Job ait: *Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad infernum descendunt. Parvulorum.* Sensu, unde supra, etc., usque ad sed quia avertunt, se interficiunt.

malorum sublato.]§§§

2

¹ [Fili mi, si susceperis sermones meos, et mandata mea absconderis penes te:*

² ut audiat sapientiam auris tua, inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.†

³ Si enim sapientiam invocaveris, et inclinaveris cor tuum prudentiæ;

⁴ si quæsieris eam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam:‡

⁵ tunc intelliges timorem Domini, et scientiam Dei invenies,§

⁶ quia Dominus dat sapientiam, et ex ore ejus

§§§ **1:33 Qui autem me audierit, absque terrore requiescet,** etc. Potest in hac vita intelligi, et in futura, etc., usque ad resurrectionis quiescet. * **2:1 Fili mi.** Duo hic notat, sapientiam esse de cœlestibus, prudentiam de sæcularibus. Abscondit mandata Dei penes se, etc., usque ad quasi semen secus viam jactatum volucres tollant. † **2:2 Audiat sapientiam.** Audit non aure, etc., usque ad hoc est enim quod sequitur: **Inclina cor:** Inclina, humilia, munda, etc., usque ad et revelasti ea humilibus. **Si enim sapientiam invocaveris.** Invocare, etc., usque ad nec liberum debet abesse arbitrium. ‡ **2:4 Et sicut thesauros.** Qui thesauros effodit, etc., usque ad nec quiescat, donec inveniat. § **2:5 Tunc intelliges.** Timorem amicabilem, etc., usque ad sed etiam scientiam ipsius divinitatis quæ perpetuo beatum facit invenies.

prudētia et sciētia.**

⁷ Custodiet rectorum salutem, et proteget
gradientes simpliciter;††

⁸ servans semitas justitiæ, et vias sanctorum
custodiens.

⁹ Tunc intelliges justitiam, et iudicium, et
æquitatem, et omnem semitam bonam.]

¹⁰ [Si intraverit sapientia cor tuum, et sciētia
animæ tuæ placuerit,

¹¹ consilium custodiet te, et prudētia servabit
te:

¹² ut eruaris a via mala, et ab homine qui
perversa loquitur;‡‡

¹³ qui relinquunt iter rectum, et ambulant per
vias tenebrosas;§§

¹⁴ qui lætantur cum malefecerint, et exsultant

** **2:6 Quia Dominus dat.** Respicit hic versiculus ab hoc quod supra dixerat: **Si enim sapientiam invocaveris**, etc. Ideo namque sapientia, etc., usque ad sed a Domino datur. **Ex ore.** Æterna filii natiuitate, de qua alibi: **Ego ex ore Altissimi prodii, primogenita ante omnem creaturam** Isai. 58.. Vel, os Domini in sanctis, unde: **Os Domini locutum est.** Et ex ore ejus sciētia nascitur et prudētia, dum Dominus os humanum sanctificat, et suum facit, ut scienter et prudenter loquatur. †† **2:7 Custodiet.** Ut in quocunque virtutum gradu rectos iuvet et simplices. Job **simplex et rectus** Job. 1.; **simplex**, per innocentiam mansuetudinis, **et rectus**, per cautelam discretionis: **simplex**, nullum lædens, imo cunctis proficiens, **rectus**, a nullo corruptus. ‡‡ **2:12 A via mala.** Ad quam vocant, qui dicunt: **Veni nobiscum, insidiamur sanguini, perversa loquitur;** qui est auctor hujus persuasionis. §§ **2:13 Qui relinquunt iter:** Pulchre, etc., usque ad finis ejus in tenebris exterioribus.

in rebus pessimis;***

¹⁵ quorum viæ perversæ sunt, et infames gressus eorum.

¹⁶ Ut eruaris a muliere aliena, et ab extranea quæ mollit sermones suos,†††

¹⁷ et relinquit ducem pubertatis suæ,‡‡‡

¹⁸ et pacti Dei sui oblita est. Inclinata est enim ad mortem domus ejus, et ad inferos semitæ ipsius. §§§

¹⁹ Omnes qui ingrediuntur ad eam non revertentur, nec apprehendent semitas vitæ.*

²⁰ Ut ambules in via bona, et calles justorum custodias:

²¹ qui enim recti sunt habitabunt in terra, et simplices permanebunt in ea;†

²² impii vero de terra perdentur, et qui inique agunt auferentur ex ea.]‡

*** **2:14 Qui lætantur.** Quia per vias tenebrosas ambulant, etc., usque ad noxiamque lætitiæ salubri fletu castigarent. ††† **2:16 Ut eruaris a muliere.** Pendet hic versus, etc., **usque ad: et ipsi sunt jacula.** ‡‡‡ **2:17 Et relinquit ducem.** Patet et de mente hæretica, etc., usque ad quam se die baptismi servaturam promiserat. §§§ **2:18 Pacti Dei sui,** etc. Quod cum viro suo tempore nuptiarum pepigit, Domino teste, quod fidem, scilicet castitatis sibi invicem servarent, vel in baptismo. **Inclinata est enim.** Omnis conversatio adulteræ ad interitum ducit, etc., usque ad id est, ad spirituum tendit tormenta malignorum. * **2:19 Ad eam non revertentur. Mortem** scilicet, non mulierem, etc., usque ad non sibi attribuat, sed gratiæ Dei. † **2:21 Qui enim.** Hic rectis jungit simplices, etc., usque ad quæ cum Christo in cœlis regnat, perveniunt. ‡ **2:22 Impii.** De illis dicitur specialiter, etc., usque ad de fine bonorum, **qui autem me audierit, absque terrore quiescet.**

3

¹ [Fili mi, ne obliviscaris legis meæ, et præcepta mea cor tuum custodiat:*

² longitudinem enim dierum, et annos vitæ, et pacem, apponent tibi.†

³ Misericordia et veritas te non deserant; circumda eas gutturi tuo, et describe in tabulis cordis tui:‡

⁴ et invenies gratiam, et disciplinam bonam, coram Deo et hominibus.§

⁵ Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ.**

⁶ In omnibus viis tuis cogita illum, et ipse diriget gressus tuos.

⁷ Ne sis sapiens apud temetipsum; time Deum, et recede a malo:††

⁸ sanitas quippe erit umbilico tuo, et irrigatio

* **3:1 Fili mi, ne.** Docet misericordiæ operibus insistendum, etc., usque ad ornat actibus bonis, quem instruit. † **3:2 Pacem,** id est, statum beatitudinis, etc., usque ad longo tempore in pacis quiete viveret. ‡ **3:3 Misericordia et veritas.** Ab ore tuo nunquam absit veritas dicenda, nunquam ab opere proximo misericordia impendenda: sic enim fit, ut et te Dei semper prosequatur misericordia, quæ deleat peccata; veritas vero, quæ compleat promissa. **Circumda eas gutturi tuo.** In gutture organum vocis, etc., usque ad nec voci vita contradicat. § **3:4 Et invenies gratiam.** Coram Domino, etc., usque ad et proximis exemplum vivendi præbeat. ** **3:5 Habe fiduciam in Domino.** Ne metuas ob imbecillitatem tuam, etc., usque ad et quod jussit, ut implere valeas, donabit. **Ne sis sapiens.** Videtur idem dixisse, etc., usque ad quæ sit autem vera hominis sapientia sic ostendit: †† **3:7 Time Deum et recede a malo.** Quale est illud in Job, etc., usque ad divini timoris memoria cœrcet.

ossium tuorum.‡‡

⁹ Honora Dominum de tua substantia, et de primitiis omnium frugum tuarum da ei:§§

¹⁰ et implebuntur horrea tua saturitate, et vino torcularia tua redundabunt.]****

¹¹ [Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias, nec deficias cum ab eo corripis:†††

¹² quem enim diligit Dominus, corripit, et quasi pater in filio complacet sibi.‡‡‡

¹³ Beatus homo qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia.§§§

¹⁴ Melior est acquisitio ejus negotiatione

‡‡ **3:8 Sanitas quippe erit.** In ossibus solida virtutum opera, etc., usque ad unde amplius roborentur, accipient. §§ **3:9 Honora Dominum de tua substantia.** Ut scilicet homines, qui ejus palma sunt, qui ad ejus imaginem facti sunt recreentur. **Et de primitiis omnium.** Non solum de substantia pecuniæ, etc., usque ad non sibi, sed ei tribuit. *** **3:10 Implebuntur horrea tua saturitate. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo.** Si sancti thesauros habent in cœlo, etc., usque ad cœlesti remuneratione, redditur. **Torcularia redundabunt.** Quia interna suavitas æternorum corda cunctorum fidelium in laude sui conditoris accendit. Hic etenim dicit: **Ut edatis,** etc. ††† **3:11 Disciplinam.** Sunt qui in prosperis serviunt Domino, etc., usque ad pietatem, quam in tranquillitate videbatur habere, amittat. ‡‡‡ **3:12 Quem enim diligit Dominus corripit.** Tanto ergo minus, etc., usque ad unde ipse ait: **Ego quos amo, arguo et castigo.** §§§ **3:13 Beatus homo,** etc. Quia positos sub disciplina, etc., usque ad et in futuro ejus visione perfrui. **Et qui affluit prudentia.** Bene, cum diceret, etc., usque ad corda sua ad percipiendam ejus amplitudinem laxare.

argenti, et auri primi et purissimi fructus ejus.*

15 Pretiosior est cunctis opibus, et omnia quæ desiderantur huic non valent comparari.

16 Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiæ et gloria.†

17 Viæ ejus viæ pulchræ, et omnes semitæ illius pacificæ.‡

18 Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam, et qui tenuerit eam beatus.§

19 Dominus sapientia fundavit terram; stabilivit cælos prudentia.**

20 Sapientia illius eruperunt abyssi, et nubes rore concreverunt.]††

21 [Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis. Custodi legem atque consilium,‡‡

22 et erit vita animæ tuæ, et gratia faucibus

* **3:14 Melior est.** Non metuat de correctione inopiæ, quisquis opes acquisivit sapientiæ, omnibus enim thesauris munus cœleste præcellit. **Primi et purissimi.** Quia radix sapientiæ timor Domini, hi sunt primi ac purissimi fructus, etc., usque ad a Domino perfectius promittitur. † **3:16 Longitudo dierum in dextera ejus et in sinistra.** Visione suæ divinitatis, etc., usque ad et in futuro vitam æternam. ‡ **3:17 Viæ ejus.** Actiones et doctrinæ, etc., usque ad pacis et dilectionis exempla pertinent. § **3:18 Lignum vitæ.** Sicut in medio paradisi lignum vitæ, etc., usque ad præsentem beatificabitur aspectu. ** **3:19 Dominus sapientia.** Typice, per filium Ecclesiam fidei soliditate locavit, **stabilivit cælos prudentia,** cum per eum sublimium prædicatorum corda illustravit. †† **3:20 Sapientia illius eruperunt abyssi.** In diebus Nœ, etc., usque ad quæque minoribus in exemplum monstrent, examinant. ‡‡ **3:21 Fili mi, ne effluant.** Ne disciplina temporali fatigatus, sapientiæ, quæ tanta est, gratiam perdas, præcave.

tuis. §§

23 Tunc ambulabis fiducialiter in via tua, et pes tuus non impinget. ***

24 Si dormieris, non timebis; quiesces, et suavis erit somnus tuus. †††

25 Ne paveas repentino terrore, et irruentes tibi potentias impiorum.

26 Dominus enim erit in latere tuo, et custodiet pedem tuum, ne capiaris.]

27 [Noli prohibere benefacere eum qui potest: si vales, et ipse benefac. †††

28 Ne dicas amico tuo: Vade, et revertere: cras dabo tibi: cum statim possis dare. §§§

§§ 3:22 *Et erit vita animæ tuæ.* Habet anima tua vitam cum Deo, si ejus decreta custodieris: quamvis caro disciplina correctionis aut etiam mortis prematur. *Et gratia faucibus tuis.* Habet ergo sensus animi fauces suas, etc., *usque ad: beatus vir qui sperat in eo.* *** 3:23 *Tunc ambulabis fiducialiter:*

In via nostra fiducialiter incedimus, etc., usque ad hoc est enim quod sequitur: *Et pes tuus non impinget.* Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum Rom. 8.. ††† 3:24 *Si dormieris, non timebis, quiesces, et suavis.*

Patet juxta litteram, etc., usque ad quia Deum ubique protectorem habet et custodem. ††† 3:27 *Noli prohibere benefacere eum qui.* Quia supra diligenter legem Domini et consilium observare monuit, et æternam requiem observantibus promisit: nunc multipliciter, quæ observanda sunt, replicat. Primoque ad id, quod intermiserat, rediens, misericordiam proximo exhibendam, et juste, cum illo docet esse vivendum. Deinde et ab inimico cavendum esse præmonet. *Noli* ergo, inquit, *prohibere.* Ne audias a Domino cum Pharisæis: *Ipsi non introistis, et eos qui intrabant, prohibuistis* Luc. 11..

§§§ 3:28 *Ne dicas amico tuo: Vade et revertere, cras dabo.* Non solum de eleemosynis, sed de omnibus mandatis Christi, qui ait: *Vos amici mei estis, si feceritis* Joan. 15., etc.

29 Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam.

30 Ne contendas adversus hominem frustra, cum ipse tibi nihil mali fecerit.*

31 Ne æmuleris hominem injustum, nec imiteris vias ejus:

32 quia abominatio Domini est omnis illusor; et cum simplicibus sermocinatio ejus.†

33 Egestas a Domino in domo impii; habitacula

* **3:30 Non contendas adversus hominem.** Non vetat contendere adversus eum qui male facit, ut corrigatur, quia hoc frustra non fit, quod certa necessitas cogit. Imo qui ait: **Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum** Matth. 18., ipse vult, ut errantem, quantum vales, ad viam veritatis reducas.

† **3:32 Quia abominatio Domini est omnis illusor:** Omnis **illusor;** inquit; quia illusor est, qui vel verba Dei, quæ novit, implere contemnit, vel eadem perverse intelligendo ac docendo corrumpit. Illusor est et ille, qui promissa ejus, quasi prava, despicit, ac iram distractionis, quasi tolerabilem; spernit. Necnon et ille qui proximorum simplicitati improbus insultat. Ideoque omnem hujusmodi illusorem merito divina abominatur justitia. Bene autem subditur: **Et cum simplicibus sermocinatio ejus,** quia superbi, dum simplicibus illudunt, prudentiores se illis, quos irrident, judicant. Sed horum prudentia, ut Jacobus ait: **terrena est, animalis, diabolica** Jacob. 3.. Sermocinatio autem Domini cum simplicibus est, quia illos sapientiæ secretis illustrat, quos terreni fastus ac duplicitatis nihil habere considerat. Unde ait: **Abcondisti hæc sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis** Luc. 10..

autem justorum benedicentur.‡

³⁴ Ipse deludet illusores, et mansuetis dabit gratiam. §

³⁵ Gloriam sapientes possidebunt; stultorum exaltatio ignominia.]

4

¹ [Audite, filii, disciplinam patris, et attendite ut sciatis prudentiam.*

² Donum bonum tribuam vobis: legem meam ne derelinquatis.

³ Nam et ego filius fui patris mei, tenellus et unigenitus coram matre mea.†

‡ **3:33 In domo impii.** Ut purpurati divitis, qui in hac vita spiritualibus eguit, et post ad tantam pervenit inopiam, ut nec guttam aquæ, quam quærebat, acciperet, unde: **Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, qui in remuneratione audient: Venite, benedicti,** Matth. 15., etc. Sed ad litteram sæpe contingit eos, qui aliena diripiunt, ad ultimum inopia consumi; at illos qui sua largiuntur, etiam bonis abundare terrenis. § **3:34 Illusores.** Hos versus Jacobus et Petrus juxta antiquam translationem posuerunt: **Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam** Jacob. 4.. * **4:1 Audite, filii.** Hinc exhortaturus ad philosophiam, qualiter ipse sapientiam sit a patre edoctus, explicat. † **4:3 Nam et ego.** Nihil magis ad spem percipiendæ sapientiæ mentes erigit, quam cum eos, quos in sapientia jam clarescere miramur, aliquando parvulos et indoctos fuisse meminimus. **Unigenitus coram matre.** Quare autem Salomon se **unigenitum coram matre** nominat, quem fratrem uterinum præcessisse Scriptura testatur, nisi quia ille mox natus sine nomine, quasi nunquam esset, de vita decessit?

⁴ Et docebat me, atque dicebat: Suscipiat verba mea cor tuum; custodi praecepta mea, et vives.‡

⁵ Posside sapientiam, posside prudentiam: ne obliviscaris, neque declines a verbis oris mei.§

⁶ Ne dimittas eam, et custodiet te: dilige eam, et conservabit te.

⁷ Principium sapientiae: posside sapientiam, et in omni possessione tua acquire prudentiam.

⁸ Arripe illam, et exaltabit te; glorificaberis ab ea cum eam fueris amplexatus.

⁹ Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, et corona inclyta proteget te.]**

¹⁰ [Audi, fili mi, et suscipe verba mea, ut multiplicentur tibi anni vitae.††

¹¹ Viam sapientiae monstrabo tibi; ducam te per semitas aequitatis:‡‡

¹² quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, et currens non habebis offendiculum.§§

¹³ Tene disciplinam, ne dimittas eam; custodi

‡ **4:4 Suscipiat,** etc. Hujusmodi monita Salomoni a David patre data: qui Verba dierum relegit, invenit. § **4:5 Posside.** In omnibus quae possides, etc., usque ad juventam, venditis omnibus, comparavit. ** **4:9 Dabit capiti.** Patet de Salomone, etc., usque ad et corona insuper vitae in futuro dabitur. †† **4:10 Audi, fili mi.** Expositis his quae a patre acceperat, redit ad docendum auditorem sapientiam, quam coepit. ‡‡ **4:11 Per semitas aequitatis.** Semitae, id est actiones aequitatis, etc., usque ad in viam pacis dirigentur. §§ **4:12 Et currens.** Quo amplius et alacrius ad implenda Dei mandata cucurreris, eo minus adversa, quae te impediunt timebis. Nam quicumque in prava actione desudant, offendiculum in medio cursu reperiunt, quia extemplo, dum non provident, rapiuntur ad poenam.

illam, quia ipsa est vita tua.

14 Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via.

15 Fuge ab ea, nec transeas per illam; declina, et desere eam.

16 Non enim dormiunt nisi malefecerint, et rapitur somnus ab eis nisi supplantaverint.

17 Comedunt panem impietatis, et vinum iniquitatis bibunt.***

18 Justorum autem semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad perfectam diem.†††

19 Via impiorum tenebrosa; nesciunt ubi corruant.‡‡‡

20 Fili mi, auscultata sermones meos, et ad eloquia mea inclina aurem tuam.§§§

21 Ne recedant ab oculis tuis: custodi ea in medio cordis tui:

22 vita enim sunt invenientibus ea, et universæ carni sanitas.

23 Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit.*

24 Remove a te os pravum, et detrahentia labia

*** **4:17 Comedunt panem impietatis.** In actione scelerum, etc., usque ad testatur Scriptura. ††† **4:18 Justorum autem semita.** Justorum opera in luce scientiæ peraguntur, et æternam ducunt ad vitam quæ est perfecta dies. ‡‡‡ **4:19 Via impiorum.** Dicit de his, etc., usque ad quia currens non habebit offendiculum. §§§ **4:20 Fili mi, auscultata sermones meos.** Auscultandum monet sermonibus suis, et recedendum a cogitationibus pravis. * **4:23 Omni custodia serva cor tuum.** Sunt qui recte vivere videntur hominibus, etc., usque ad modus æstimatur vitæ.

sint procul a te.†

²⁵ Oculi tui recta videant, et palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.‡

²⁶ Dirige semitam pedibus tuis, et omnes viæ tuæ stabilientur.§

²⁷ Ne declines ad dexteram neque ad sinistram; averte pedem tuum a malo: vias enim quæ a dextris sunt novit Dominus: perversæ vero sunt quæ a sinistris sunt. Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet.]**

5

¹ [Fili mi, attende ad sapientiam meam, et prudentiæ meæ inclina aurem tuam:*

† **4:24 Remove a te.** Duobus modis sciendum est, ut os tuum ne pravum loquatur aliquid: tua labia ne detractionibus assuescant custodias; et alios quoque, quos huic vitio subditos nosti, ne te corrumpant, fugias. ‡ **4:25 Et palpebræ.** Iter justitiæ, etc., usque ad meditando prævidere. § **4:26 Stabilientur.** Ne levitate mentis a proposito bono movearis, unde Apostolus: **Stabiles estote et immobiles, abundantes in opere Domini semper** I

Cor. 15.. ** **4:27 Ne declines.** Dextera via bona est, etc., usque ad quod et de cæteris virtutibus et vitiis eodem modo intelligitur.

Averte pedem tuum. Hoc est, ne huc vel illuc a recto devies, quia virtutes discretionem quærunt, quarum nimietas omnis in vitio est. Si averteris a malo pedem tuum. Si bona, quæ docui, Domino adjuvante, facere studueris, aderit ipse propitius conatibus tuis, ut et nunc recte ingredi, et tunc ad pacem valeas pervenire æternam.

* **5:1 Fili mi, attende.** Hactenus generaliter castigaverat auditorem, hinc sub specie meretricis ab hæreticorum nequitia prohibet. **Inclina aurem.** Sapientiæ inclinandam aurem, et a meretrice fugiendum, præcipue a fornicaria monet.

² ut custodias cogitationes, et disciplinam labia tua conservent. Ne attendas fallaciæ mulieris;†

³ favus enim distillans labia meretricis, et nitidius oleo guttur ejus:‡

⁴ novissima autem illius amara quasi absinthium, et acuta quasi gladius biceps.§

⁵ Pedes ejus descendunt in mortem, et ad inferos gressus illius penetrant.

⁶ Per semitam vitæ non ambulant; vagi sunt gressus ejus et investigabiles.**

⁷ Nunc ergo fili mi, audi me, et ne recedas a verbis oris mei.

⁸ Longe fac ab ea viam tuam, et ne appropinques foribus domus ejus.††

⁹ Ne des alienis honorem tuum, et annos tuos crudeli:‡‡

¹⁰ ne forte implentur extranei viribus tuis, et

† **5:2 Labia tua.** Labia, etc., usque ad vel turpia faciendo commaculat. ‡ **5:3 Favus enim.** Cum in ore hæretico, etc., usque ad veritas a stultis æstimatur. **Labia meretricis.** Patet de meretrice, quia et sermonis suavitatem et formositatem corporis ad capiendos miseros quærit. **Oleo guttur:** Oleo Spiritus sancti fides catholica consecratur: quo nitidius suum guttur ostentat, qui sua sensa patrum fide anteponit. § **5:4 Novissima autem.**

Potio absinthii intus amarescit, etc., usque ad quare autem idem gladius **biceps** sit dictus, aperit Dominus cum ait: **Sed eum timete qui potest animam et corpus perdere in gehennam** Luc. 12..

** **5:6 Vagi,** etc. Vagi sunt gressus hæreticorum, etc., usque ad quia una eademque cunctis est agnita per totum orbem fidelibus.

†† **5:8 Longe fac.** Apostolus ait, etc., usque ad infirmis auditoribus prodest. ‡‡ **5:9 Ne des,** etc. Ne honorem, quo ad imaginem Dei creatus es, immundorum spirituum voluntatibus subdas neque accepta vivendi spatia ad libitum adversarii crudelis expendas.

labores tui sint in domo aliena, §§

11 et gemas in novissimis, quando
consumpseris carnes tuas et corpus tuum, et
dicas:

12 Cur detestatus sum disciplinam, et
increpationibus non acquievit cor meum, ***

13 nec audivi vocem docentium me, et magistris
non inclinavi aurem meam?

14 pene fui in omni malo, in medio ecclesiæ et
synagogæ. †††

15 Bibe aquam de cisterna tua, et fluenta putei
tui; †††

16 deriventur fontes tui foras, et in plateis
aquas tuas divide. §§§

17 Habeto eas solus, nec sint alieni participes

§§ 5:10 *Ne forte impleantur extranei.* Ne dæmoniorum facta adjuves, etc., usque ad utinam lateret. *Et gemas,* etc. Ideo te castum custodi, etc., usque ad dicant quæ sequuntur. *** 5:12 *Cur detestatus.* De hæreticis specialiter patet, quia nec veterum patrum nec novorum dictis et exemplis potuerunt ab errore revocari. ††† 5:14 *In medio ecclesiæ:* idem est Græce, etc., usque ad alienam ab eis vitam ducere non timuit. ††† 5:15 *Bibe aquam.* Docet ab hæreticis cavendum et custodiæ Scripturarum ac lectioni attendendum: scientiam, inquit, quam aliis prædicas, ipse serva, et tui rigatione sermonis infundere. §§§ 5:16 *Deriventur:* Cum ipse servaveris, tunc et aliis prædica, et in magna auditorum amplitudine divina eloquia, juxta uniuscujusque qualitatem, dispensa.

tui.*

18 Sit vena tua benedicta, et lætare cum muliere adolescentiæ tuæ.†

19 Cervæ carissima, et gratissimus hinnulus: ubera ejus inebrient te in omni tempore; in amore ejus delectare jugiter.‡

20 Quare seduceris, fili mi, ab aliena, et foveris in sinu alterius?

21 Respicit Dominus vias hominis, et omnes gressus ejus considerat.§

22 Iniquitates suas capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur.**

23 Ipse morietur, quia non habuit disciplinam, et in multitudine stultitiæ suæ decipietur.]††

* **5:17 Habeto,** etc. Aquas in plateis dividimus, et tamen soli habemus, quando et exterius late prædicationes fundimus, et tamen per eas laudes humanas non ambimus. **Nec sint alieni.** Im-mundi spiritus participes fiunt doctoris, si ejus mentem, vel elatione dum prædicat, vel quolibet vitio corrumpunt. **Solus** autem **aquas possidet,** cum membris Ecclesiæ fideliter connexus, ab extraneis se conservat. † **5:18 Sit vena.** Sit doctrina tua, et quæcunque nascuntur ex ea, in benedictione Ecclesiæ; et **lætare cum ea, cui ab adolescentia,** id est ex quo credidisti, conjunctus es. ‡ **5:19 Cervæ charissima.** Vel **gratissima,** ut quidam codices habent, sancta est Ecclesia, etc., **usque ad,** contra hæreticorum fraudes instruimur. **Amore,** etc. Non uxorio amori insistere docet; sed ne prima vivente aliam ducas, vel meretrici unquam socieris. § **5:21 Respicit Dominus.** Non se putent adulteri noctis tenebris, etc., **usque ad: et nox sicut dies illuminabitur.** ** **5:22 Iniquitates,** etc. Peccator, etc., usque ad quam quo se arctius obligent, agunt. †† **5:23 Ipse morietur.** Quia de adulteris, etc., usque ad quia disciplinam vitæ detestati sunt.

6

¹ [Fili mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam:*

² illaqueatus es verbis oris tui, et captus propriis sermonibus.

³ Fac ergo quod dico, fili mi, et temetipsum libera, quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum.†

⁴ Ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ.‡

⁵ Eruere quasi damula de manu, et quasi avis de manu aucupis.]§

⁶ [Vade ad formicam, o piger, et considera vias ejus, et disce sapientiam.**

⁷ Quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem,

⁸ parat in æstate cibum sibi, et congregat in messe quod comedat.

⁹ Usquequo, piger, dormies? quando consurges e somno tuo?††

¹⁰ Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus ut dormias;

* **6:1 Fili mi.** Litteraliter patet, etc., usque ad teipsum prius necesse est, quæ dixeris, custodire. † **6:3 Suscita.** Non tantum ipse bene vivendo vigilare memento, sed illum, cui præes, a peccati torpore prædicando suscita. ‡ **6:4 Ne dederis** somnum oculis, etc., usque ad sed hæc propter mentis tædium digna invectione non corrigit. § **6:5 Eruere.** Quasi dicat: Velut damula de manu captantis, etc., usque ad et cœlestis vitæ pascua merearis intrare. **

6:6 Vade ad formicam. Hinc vacantem hortatur, etc., usque ad de horreo priscae actionis quod recondidit proferre. †† **6:9 Usquequo, piger, dormies, quando.** Usquequo, piger, dormies in vitiis, etc., usque ad hoc est enim quod sequitur, et **veniet tibi quasi viator**

11 et veniet tibi quasi viator egestas, et pauperies quasi vir armatus. Si vero impiger fueris, veniet ut fons messis tua, et egestas longe fugiet a te.]‡‡

12 [Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso;§§

13 annuit oculis, terit pede, digito loquitur,

14 pravo corde machinatur malum, et omni tempore jurgia seminat.

15 Huic extemplo veniet perditio sua, et subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.]

16 [Sex sunt quæ odit Dominus, et septimum detestatur anima ejus:***

17 oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem,†††

18 cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum,

19 proferentem mendacia testem fallacem, et eum qui seminat inter fratres discordias.]

20 [Conserva, fili mi, præcepta patris tui, et ne

‡‡ 6:11 *Egestas, et paupertas.* Patet juxta litteram, etc., usque ad quia improvisa et subitanea. *Si vero impiger.* Fructus terreni, etc., usque ad quia mercedem laborum indeficientem percipiet.

§§ 6:12 *Homo apostata.* Dixerat de hæresi et aliis vitiorum generibus, etc., usque ad quod nulla interius radice subsistat.

*** 6:16 *Sex sunt.* De eodem quam sit odibilis Deo seminando discordiam insinuat. *Detestatur anima.* Secundum consuetudinem hominum loquitur, ut eum valde tales odisse significet, unde in Isaia: *Solemnitates vestras odivit anima mea* Isa. 1..

††† 6:17 *Oculos,* etc. Enumerat sex capitalia crimina, etc., usque ad qui concordiam fraternæ unitatis sciderunt.

dimittas legem matris tuæ.‡‡‡

21 Liga ea in corde tuo jugiter, et circumda gutturi tuo.‡‡‡

22 Cum ambulaveris, gradientur tecum; cum dormieris, custodiant te: et evigilans loquere cum eis.*

23 Quia mandatum lucerna est, et lex lux, et via vitæ increpatio disciplinæ:

24 ut custodiant te a muliere mala, et a blanda lingua extraneæ.

25 Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris nutibus illius:†

26 pretium enim scorti vix est unius panis, mulier autem viri pretiosam animam capit.

27 Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant?

28 aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus?‡

29 sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui,

‡‡‡ **6:20 *Conserva, fili.*** Nunc sub adulteræ mulieris specie prohibet ab auditione hæreseos. ‡‡‡ **6:21 *Liga ea in corde,*** id est, in cogitatione præcepta Dei fixa tene. * **6:22 *Cum ambulaveris.*** Tanta sit meditatio divinæ legis, etc., **usque ad: *gradientur tecum mandata Dei, ut te instruant. Cum dormieris:*** in morte custodiant animam tuam, ne rapiat hostis. Cum evigilaveris in resurrectione, loquere cum eis exspectando præmia, quæ tibi, si ea servasses, promissa erant. † **6:25 *Non concupiscat.*** Patet de adultera, sed hæretici si bene vivere et apte se agere videntur, vide ne seducaris eorum doctrinis. ‡ **6:28 *Pretium enim scorti.*** Brevis voluptas fornicationis, etc., usque ad sed post paululum ardentior redit.

non erit mundus cum tetigerit eam. §

³⁰ Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit: furatur enim ut esurientem impleat animam; **

³¹ deprehensus quoque reddet septuplum, et omnem substantiam domus suæ tradet.

³² Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam;

³³ turpitudinem et ignominiam congregat sibi, et opprobrium illius non delebitur:

³⁴ quia zelus et furor viri non parcat in die vindictæ, ††

³⁵ nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.]

7

¹ [Fili mi, custodi sermones meos, et præcepta mea reconde tibi. Fili,*

² conserva mandata mea, et vives; et legem meam quasi pupillam oculi tui:†

³ liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui.

§ **6:29 Nunquid potest homo abscondere ignem.** Soli ei conceditur hæreticorum libros legere, qui adeo solidatus est in fide catholica, ut verborum dulcedine vel astutia nequeat ab ea separari. ** **6:30 Non grandis est culpa.** Furtum non ex se, etc., usque ad sed quia Jerusalem plura commisit. †† **6:34 Quia zelus et furor viri non,** etc. Et de Domino intelligendum est, etc., usque ad sive animam quamque fidelem corrumpere præsumit. * **7:1 Fili mi.** Hæc periocha eadem quæ superior plenius explicat. † **7:2 Et legem meam.** Tam solerter conserva, quæ doceo, quasi nil recti sine his aspicias.

4 Dic sapientiæ: Soror mea es, et prudentiam
voca amicam tuam:‡

5 ut custodiant te a muliere extranea, et ab
aliena quæ verba sua dulcia facit.

6 De fenestra enim domus meæ per cancellos
prospexi,§

7 et video parvulos; considero vecordem
juvenem,

8 qui transit per plateam juxta angulum et
prope viam domus illius graditur:**

9 in obscuro, advesperascente die, in noctis
tenebris et caligine.††

10 Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio,
præparata ad capiendas animas: garrula et vaga,‡‡

11 quietis impatiens, nec valens in domo
consistere pedibus suis;§§

12 nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta
angulos insidians.

13 Apprehensumque deosculatur juvenem, et

‡ **7:4 Dic sapientiæ, soror.** Sapientiam ecclesiasticæ doctrinæ sororia tibi dilectione conjunge, ut hæc te a pollutione servet hæretica, quæ a vera castitate Ecclesiæ probatur extranea. § **7:6 De fenestra.** Patet juxta litteram, etc., usque ad quia deseruit angustam viam quæ ducit ad vitam. ** **7:8 Juxta angulum,** quia deflectit a rectitudine; et **prope viam domus illius graditur:** quia a via veritatis declinavit, merito viæ domus meretricis vel hæretici appropriat. †† **7:9 In obscuro advesperascente.** Quia jam talis per cæcitatem cordis, ad tenebras festinat peccati et damnationis. ‡‡ **7:10 Et ecce mulier occurrit ornatu illi meretricio.** Patent hæc cuncta, etc., usque ad spirituali morte perimit. §§ **7:11 Nec valens in domo.** Nulla est hæresis, quæ primis contenta sit discipulis hi enim sunt domus ejus, sed semper novos, quos decipiat quærit.

procaci vultu blanditur, dicens:***

14 Victimam pro salute vovi; hodie reddidi vota mea:

15 idcirco egressa sum in occursum tuum, desiderans te videre, et reperi.

16 Intexui funibus lectulum meum; stravi tapetibus pictis ex Ægypto:†††

17 aspersi cubile meum myrrha, et aloë, et cinnamomo.‡‡‡

18 Veni, inebriemur uberibus, et fruamur cupitis amplexibus donec illucescat dies.§§§

19 Non est enim vir in domo sua: abiit via longissima:

20 sacculum pecuniæ secum tulit; in die plenæ lunæ reversurus est in domum suam.*

21 Irretivit eum multis sermonibus, et blanditiis labiorum protraxit illum.

22 Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, et quasi agnus lasciviens, et ignorans

*** **7:13 *Apprehensumque deosculatur juvenem,*** id est, falsorum verborum blandimentis tentat instabilem. ***Et procaci vultu blanditur, dicens:*** Juxta litteram patet, etc., usque ad nam et Dominus ad discipulos: ***Sed venit hora, ut omnis qui interficit vos,*** etc. Joan. 16.. ††† **7:16 *Intexui funibus lectulum.*** Solent lecti, etc., usque ad per quam hæretica mens sensum doctrinæ pestilentis, quasi meretrix thorum facinoris, se texuisse gloriatur. ‡‡‡ **7:17 *Aspersi cubile meum.*** Promittunt se tales odorem cœlestium habere virtutum, quibus sua suorumque corda, velut funibus cubilia venusta, consecrantur, quasi, Christi bonus odor sumus Deo. §§§ **7:18 *Veni, inebriemur uberibus.*** Doctrinæ sanctæ poculis se invicem satiandos jactant hæretici, et virtutum gratia conjungendos, donec eorum gesta lux sequatur æterna. * **7:20 *Sacculum pecuniæ secum tulit.*** Gloriam resurrectionis, immortalitatis decus, quo illius patriæ cives lætificaret et ditaret.

quod ad vincula stultus trahatur:

²³ donec transfigat sagitta jecur ejus, velut si avis festinet ad laqueum, et nescit quod de periculo animæ illius agitur.

²⁴ Nunc ergo, fili mi, audi me, et attende verbis oris mei.

²⁵ Ne abstrahatur in viis illius mens tua, neque decipiaris semitis ejus;

²⁶ multos enim vulneratos dejecit, et fortissimi quique interfecti sunt ab ea.†

²⁷ Viæ inferi domus ejus, penetrantes in interiora mortis.]‡

8

¹ [Numquid non sapientia clamitat, et prudentia dat vocem suam?*

² In summis excelsisque verticibus supra viam, in mediis semitis stans,†

³ juxta portas civitatis, in ipsis foribus loquitur, dicens:

† **7:26** *Et fortissimi quique interfecti sunt ab ea.* Ut ipse Salomon sapientissimus, etc., usque ad qui negaverit errat. ‡ **7:27** *Viæ inferi domus ejus, penetrantes.* Sed de Ecclesia Dominus ait: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam* Matth. 16.. *Interiora mortis.* Obscuriora et arctiora gehennæ tormenta, quibus hæreticos et fornicatores constat esse mergendos. * **8:1** *Nunquid non sapientia,* etc. Dominus palam locutus est mundo: et in occulto locutus est nihil. Quid ergo neglecto Evangelio ejus, ad hæresim et lasciviam miseri confluunt? † **8:2** *In summis,* etc. In monte discipulos simul et turbas docuit, etc, usque ad qui contra eum in occulto loquuntur?

4 O viri, ad vos clamito, et vox mea ad filios hominum.‡

5 Intelligite, parvuli, astutiam, et insipientes, animadvertite.§

6 Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum, et aperientur labia mea ut recta prædicent.

7 Veritatem meditabitur guttur meum, et labia mea detestabuntur impium.**

8 Justi sunt omnes sermones mei: non est in eis pravum quid, neque perversum;

9 recti sunt intelligentibus, et æqui invenientibus scientiam.

10 Accipite disciplinam meam, et non pecuniam; doctrinam magis quam aurum eligite:

11 melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis, et omne desiderabile ei non potest comparari.]

12 [Ego sapientia, habito in consilio, et eruditus intersum cogitationibus.

13 Timor Domini odit malum: arrogantiam, et superbiam, et viam pravam, et os bilingue, detestor.††

14 Meum est consilium et æquitas; mea est

‡ 8:4 *O viri, ad vos.* Ad viros clamat, id est ad strenuos verbi auditores: in utroque sexu namque feminæ, id est, fluxæ mentes sapientiæ verba percipere nequeunt. § 8:5 *Intelligite, parvuli,* etc. Manifestum est de Domino, etc., usque ad quos seducere valeat, quærit. ** 8:7 *Labia mea.* Duo testamenta, etc., usque ad ad prædicandum salutem universum aperta per orbem. †† 8:13 *Arrogantiam.* Arrogantiam et superbiam in eis, etc., usque ad sed juxta auditorum libitum sua verba commutant.

prudencia, mea est fortitudo.‡‡

15 Per me reges regnant, et legum conditores
justa decernunt;§§

16 per me principes imperant, et potentes
decernunt justitiam.

17 Ego diligentes me diligo, et qui mane vigilant
ad me, invenient me.***

18 Mecum sunt divitiæ et gloria, opes superbæ
et justitia.†††

19 Melior est enim fructus meus auro et lapide
pretioso, et genimina me argento electo.

20 In viis justitiæ ambulo, in medio semitarum
judicii:

21 ut ditem diligentes me, et thesauros eorum
repleam.]

22 [Dominus possedit me in initio viarum
suarum antequam quidquam faceret a

‡‡ **8:14 Meum est consilium.** Non se extollat humana
præsumptio: plenitudinem virtutum sola Dei sapientia possidet, ab
hac humana infirmitas, quidquid habet virtutis, accipit. §§ **8:15**
Per me reges. Reges dicit apostolos, etc., usque ad ait enim: **Sine**
me nihil potestis facere Joan. 15.. *** **8:17 Ego diligentes,**
etc. **Qui diligit me, diligitur a Patre: et ego diligam eum, et**
manifestabo ei meipsum Joan. 14.. **Mane** quippe ad sapientiam
vigilant, qui innovato mentis studio ad Christi visionem attingere
satagunt. ††† **8:18 Mecum sunt divitiæ.** Opes superbas, opes
excelsas dicit, etc., usque ad et promissa ipsius exspectamus in
quibus est justitia.

principio.†††

²³ Ab æterno ordinata sum, et ex antiquis
antequam terra fieret.

²⁴ Nondum erant abyssi, et ego jam concepta
eram: necdum fontes aquarum eruperant,

²⁵ necdum montes gravi mole constiterant:
ante colles ego parturiebar.

²⁶ Adhuc terram non fecerat, et flumina, et
cardines orbis terræ.

²⁷ Quando præparabat cælos, aderam; quando
certa lege et gyro vallabat abyssos;

²⁸ quando æthera firmabat sursum, et librabat
fontes aquarum;

²⁹ quando circumdabat mari terminum suum,
et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos;
quando appendebat fundamenta terræ:

³⁰ cum eo eram, cuncta componens. Et
delectabar per singulos dies, ludens coram eo
omni tempore,

³¹ ludens in orbe terrarum; et deliciæ meæ esse
cum filiis hominum. §§§

³² Nunc ergo, filii, audite me: beati qui
custodiunt vias meas.

††† **8:22 Dominus possedit me.** Hucusque locutus est parabo-
lice ad Filium, nunc vero quia mentionem fecerat de sapientia,
et non dixerat quæ esset, et quantæ dignitatis, quasi incidenter
ostendit et commendat eam secundum utramque naturam, scilicet
divinam et humanam, dicit **Dominus**, etc. Viæ Domini sunt opera,
etc., usque ad caro enim ejus propter opera, divinitas ante opera.
§§§ **8:31 Ludens in orbe.** Quia cum tempora et creaturæ orbis
terræ cœpissent, ipse, quod erat, in Patre Filius manebat: hoc ideo,
ne quis eum cum creaturis et temporibus esse prohiberet.

³³ Audite disciplinam, et estote sapientes, et nolite abjicere eam.

³⁴ Beatus homo qui audit me, et qui vigilat ad fores meas quotidie, et observat ad postes ostii mei.*

³⁵ Qui me invenerit, inveniet vitam, et hauriet salutem a Domino.

³⁶ Qui autem in me peccaverit, lædet animam suam; omnes qui me oderunt diligunt mortem.]

9

¹ [Sapientia ædificavit sibi domum: excidit columnas septem.*

² Immolavit victimas suas, miscuit vinum, et proposuit mensam suam.

³ Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem et ad mœnia civitatis.

⁴ Si quis est parvulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est:

⁵ Venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis.†

⁶ Relinquitte infantiam, et vivite, et ambulate per vias prudentiæ.]‡

* **8:34 Ad fores.** Scripturas, vel doctores; iidem et postes, sine quibus ad vitam, quam pollicetur, non valemus ingredi. * **9:1 Sapientia ædificavit.** Quia de æternitate divinitatis Christi sufficienter dixerat, etc., usque ad quia ab amore sæculi disjunctos ad portandam Ecclesiæ fabricam erexit. **Columnas septem.** Scilicet Ecclesias per orbem, etc., usque ad quasi sustentando continerent. † **9:5 Venite, comedite panem meum.** In unam Christi personam junctam divinitatem et humanitatem, vel, in **pane** corpus, in **vino** sanguis ejus, quo in altari satiamur. ‡ **9:6 Relinquitte.** Post oblatas epulas addit et vitæ monita, ut quos perceptis suæ incarnationis mysteriis reficit, doctrinæ pariter instruat verbis.

7 [Qui erudit derisorem, ipse injuriam sibi facit, et qui arguit impium, sibi maculam generat. §

8 Noli arguere derisorem, ne oderit te: argue sapientem, et diliget te. **

9 Da sapienti occasionem, et addetur ei sapientia; doce justum, et festinabit accipere.

10 Principium sapientiæ timor Domini, et scientia sanctorum prudentia.

11 Per me enim multiplicabuntur dies tui, et addentur tibi anni vitæ.

12 Si sapiens fueris, tibimetipsi eris; si autem illusor, solus portabis malum.] ††

13 [Mulier stulta et clamosa, plenaque illecebris, et nihil omnino sciens, ††

14 sedit in foribus domus suæ, super sellam in excelso urbis loco,

15 ut vocaret transeuntes per viam, et pergentes itinere suo:

16 Qui est parvulus declinet ad me. Et vecordi locuta est: §§

17 Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis

§ 9:7 **Qui erudit**, etc. Quasi interrogares, etc., usque ad et majorem credens. ** 9:8 **Noli arguere**. Non est timendum, etc., usque ad sed dilectionis ejus gratia cessandum. †† 9:12 **Si sapiens**. Moneo te ad sapientiam, quod tamen tibi prodest, non mihi. Si enim **sapiens fueris**, etc. †† 9:13 **Mulier stulta**. Superius commendavit sapientiam per divinitatem et humanitatem, nunc per contrarium illam eandem commendabiliorem ostendit, ubi **mulier stulta**, etc., quæ est ei contraria, **sedet**, etc. **Mulier**; etc. Mulier hic hæresis est, etc., usque ad hæc in supercilio mentis attollitur. §§ 9:16 **Qui est parvulus**. Sapientia parvulos atque insipientes, etc., usque ad et ad se divertere.

absconditus suavior.***

¹⁸ Et ignoravit quod ibi sint gigantes, et in profundis inferni convivæ ejus.]†††

10

¹ [Filius sapiens lætificat patrem, filius vero stultus mœstitia est matris suæ.*

² Nil proderunt thesauri impietatis, justitia vero liberabit a morte.†

³ Non affliget Dominus fame animam justi, et insidias impiorum subvertet.‡

⁴ Egestatem operata est manus remissa; manus autem fortium divitias parat. Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos; idem autem ipse sequitur aves volantes.§

*** **9:17 *Aquæ furtivæ.*** Sapientia palam mensam omnibus proposuit, etc., usque ad prohibita et illicita connubia dulciora esse asseverat. ††† **9:18 *Et ignoravit quod ibi.*** Nescit mulier adultera, etc., usque ad et in excelsis cœlorum convivæ fidelium. * **10:1 *Parabolæ Salomonis.*** Novum ponit titulum, quia novum genus locutionis incipit, scilicet, ut non, sicut prius, de singulis bonorum malorumve partibus diutius disputet; sed alternis versibus actus utrorumque describat. ***Filius sapiens.*** Qui accepta fidei mysteria bene servat, lætificat Deum Patrem; qui vero hæc actione mala vel hæresi commaculat, matrem contristat Ecclesiam. † **10:2 *Nil proderunt.*** Et a transitoria morte, etc., usque ad quod pro vita sunt dati, conferunt. ‡ **10:3 *Non affliget Dominus.*** Et si aliquando, etc., usque ad juste vindicando, retorquet. § **10:4 *Egestatem operata.*** Qui negligenter vivit in hoc sæculo, egebit bonis in futuro; at qui fortiter Domino militant, divitiis æternæ beatitudinis remunerantur.

⁵ Qui congregat in messe, filius sapiens est; qui autem stertit æstate, filius confusionis.**

⁶ Benedictio Domini super caput iusti; os autem impiorum operit iniquitas.††

⁷ Memoria iusti cum laudibus, et nomen impiorum putrescet.‡‡

⁸ Sapiens corde præcepta suscipit; stultus cæditur labiis.§§

⁹ Qui ambulat simpliciter ambulat confidenter; qui autem depravat vias suas manifestus erit.***

¹⁰ Qui annuit oculo dabit dolorem; et stultus labiis verberabitur.]

¹¹ [Vena vitæ os iusti, et os impiorum operit iniquitatem.

¹² Odium suscitatur rixas, et universa delicta operit caritas.

¹³ In labiis sapientis invenitur sapientia, et

** **10:5 Qui congregat.** Qui congregat Christo animas fidelium, filius sapiens est. Et quidem hæc *messis multa est, operarii vero pauci* Matth. 9.. Qui vero hoc tempore acceptabili a sua salute curanda torpescit, confundetur in die tribulationis.

†† **10:6 Os autem impiorum.** Quod comessationi, ebrietati et colloquiis malis serviebat, propter iniquitatem, quam congressit, condemnabitur. Denique *os illius iniquitas operuit* qui in tormentis positus in lingua sibi, in qua ob plura scelera plus punitus est, refrigerium quæsit. ‡‡ **10:7 Memoria.** In hac vita boni bonos, etc., usque ad et ignis eorum non exstinguetur. §§ **10:8 Stultus ceditur labiis,** vel suis, quibus damnari meruit, quia *mors et vita in manibus linguæ* Isa. 66., vel eorum a quibus, quia corrigi non potuit, sententiam damnationis accepit; unde: *Domine, libera animam meam a labiis iniquis* Psal. 119..

*** **10:9 Qui ambulat,** qui simpliciter se vivere novit, etc., usque ad ac digna factis recipit, *nihil enim occultum quod non reveletur* Matth. 10..

virga in dorso ejus qui indiget corde.†††

14 Sapientes abscondunt scientiam; os autem stulti confusio proximum est.

15 Substantia divitis, urbs fortitudinis ejus; pavor pauperum egestas eorum.‡‡‡

16 Opus justi ad vitam, fructus autem impii ad peccatum.

17 Via vitæ custodienti disciplinam; qui autem increpationes relinquit, errat.

18 Abscondunt odium labia mendacia; qui profert contumeliam, insipiens est.§§§

19 In multiloquio non deerit peccatum, qui autem moderatur labia sua prudentissimus est.

20 Argentum electum lingua justi; cor autem impiorum pro nihilo.

21 Labia justi erudiunt plurimos; qui autem indocti sunt in cordis egestate morientur.]

22 [Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur eis afflictio.

23 Quasi per risum stultus operatur scelus,

††† 10:13 *Virga in dorso ejus.* Vindicta in sequenti vita, etc., usque ad recte subditur: **Sapientes abscondunt**, etc. ‡‡‡ 10:15 **Substantia divitis.** Spiritualiter: Qui in Deum dives est per bona opera, confidit in illo, quasi qui in urbe inexpugnabili, quæ a nullo hoste possit superari; at, qui virtutum inopia coangustantur, ideo cœlestibus egent divitiis, quia noxio pavore timent duos pro Domino tolerare labores. §§§ 10:18 **Abscondunt scientiam**, etc. Si ergo verax et sapiens esse desideras, odium neque in abscondito cordis conteges, neque per oris contumeliam proferas; sed tuum cor dilectione et os veritate repleatur.

sapientia autem est viro prudentia.*

²⁴ Quod timet impius veniet super eum;
desiderium suum justus dabitur.†

²⁵ Quasi tempestas transiens non erit impius;
justus autem quasi fundamentum sempiternum.‡

²⁶ Sicut acetum dentibus, et fumes oculis, sic
piger his qui miserunt eum.§

²⁷ Timor Domini apponet dies, et anni
impiorum breviabuntur.

²⁸ Exspectatio justorum lætitia, spes autem
impiorum peribit.**

²⁹ Fortitudo simplicis via Domini, et pavor his
qui operantur malum.††

³⁰ Justus in æternum non commovebitur, impii
autem non habitabunt super terram.

³¹ Os justi parturiet sapientiam; lingua
pravorum peribit.

³² Labia justi considerant placita, et os

* **10:23 Quasi per risum stultus operatur scelus.** Prudentia a providendo nomen accepit. Stultus est igitur qui gaudet in scelere. Sapientis autem est et ejus qui viri nomine dignus sit, prævidere, quia risus dolore miscebitur, et gaudia peccandi pœna sequetur ultionis. † **10:24 Quod timet impius, veniet super:** De illo impio dicit, etc., usque ad quod corde tenent, adveniet. ‡ **10:25 Quasi tempestas.** De persecutoribus Ecclesiæ dicit, qui domum fidei subvertere quærunt. Sed illa in vero fundamento, id est, in Christo collocata, ipsi extemplo dispereunt. § **10:26 Sicut acetum dentibus.** Sicut hæreticorum perfidia, etc., usque ad et etiam verbis impugnant, unde: **A nobis exierunt, sed ex nobis non erant** I Joan. 2.. ** **10:28 Spes autem.** Non contra id quod supra dicitur, etc., usque ad De his qui scienter delinquant, adjungit. †† **10:29 Fortitudo simplicis via ejus, et pavor:** Si obscura Scripturarum, etc., usque ad operari contemnunt.

impiorum perversa.]

11

¹ [Statera dolosa abominatio est apud Dominum, et pondus æquum voluntas ejus.*

² Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia; ubi autem est humilitas, ibi et sapientia.†

³ Simplicitas justorum dirigit eos, et supplantatio perversorum vastabit illos.

⁴ Non proderunt divitiæ in die ultionis; justitia autem liberabit a morte.

⁵ Justitia simplicis dirigit viam ejus, et in impietate sua corrueat impius.

⁶ Justitia rectorum liberabit eos, et in insidiis suis capientur iniqui.

⁷ Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes, et exspectatio sollicitorum peribit.‡

⁸ Justus de angustia liberatus est, et tradetur impius pro eo.]

* **11:1 Statera dolosa.** Vel pecuniæ vel judicii, etc., usque ad et actioni congruit. † **11:2 Ubi fuerit superbia.** Superbi, vel contumeliose se gerunt per contemptum sive per ignorantiam disciplinæ, vel proximis contumeliam ingerunt, vel qui se exultat humiliabitur. ‡ **11:7 Mortuo homine impio.** Hoc Origenes nescivit, etc., usque ad et ad eos fortasse pertinet quod sequitur. **Exspectatio sollicitorum.** Sollicitudo honorum est implere Dei præcepta; at malorum scienter peccantium, quod æternam rapiuntur ad pœnam. Ideoque exspectatio illorum coronabitur; istorum damnabitur, etiam ante judicium, damuante propria conscientia.

9 [Simulator ore decipit amicum suum; justi autem liberabuntur scientia. §

10 In bonis justorum exsultabit civitas, et in perditione impiorum erit laudatio.

11 Benedictione justorum exaltabitur civitas, et ore impiorum subvertetur.

12 Qui despicit amicum suum indigens corde est; vir autem prudens tacebit. **

13 Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana; qui autem fidelis est animi, celat amici commissum.

14 Ubi non est gubernator, populus corruet; salus autem, ubi multa consilia. ††

15 Affligetur malo qui fidem facit pro extraneo; qui autem cavet laqueos securus erit. ††

16 Mulier gratiosa inveniet gloriam, et robusti habebunt divitias.]

17 [Benefacit animæ suæ vir misericors; qui autem crudelis est, etiam propinquos abjicit.

18 Impius facit opus instabile, seminanti autem

§ **11:9 Simulator:** Hæreticus simulans catholicam doctrinam, decipit auditorem suum. Qui veritatem sequuntur Evangelii liberabuntur sapientia catholica, ne decipula decipiantur hæretica.

** **11:12 Qui despicit,** etc. Non est despiciendus, qui nos simpliciter amat, etsi quid inepte agat: qui enim hoc facit, indiget sapientia. Prudens autem publice tacet, occulte castigat, quod melius in sequentibus aperitur. †† **11:14 Ubi non est gubernator; populus corruet, salus autem ubi multa consilia.** Ne enim putares, etc., usque ad ut a pluribus corrigatur. †† **11:15 Affligetur:** Ad litteram patet, etc., usque ad seipsum ante districti iudicis oculos ultione dignum reddet. **Qui autem cavet laqueos securus erit.** Securus erit in futuro qui nunc bene formidolosus et sua peccata per pœnitentiam curat, et ab impœnitentium societate se immunem servat.

justitiam merces fidelis.

19 Clementia præparat vitam, et sectatio malorum mortem.

20 Abominabile Domino cor pravum, et voluntas ejus in iis qui simpliciter ambulant.

21 Manus in manu non erit innocens malus; semen autem justorum salvabitur. §§

22 Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua. ***

23 Desiderium justorum omne bonum est; præstolatio impiorum furor.

24 Alii dividunt propria, et ditiores fiunt; alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt.

25 Anima quæ benedicit impinguabitur, et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.

26 Qui abscondit frumenta maledicetur in populis; benedictio autem super caput vendentium.

27 Bene consurgit diluculo qui quærit bona; qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis. †††

28 Qui confidit in divitiis suis corruet: justi

§§ 11:21 *Manus in manu.* Qui manum jungit in manu, etc., usque ad unde præmissum est: *Abominabile Domino cor pravum.* *** 11:22 *Circulus aureus in naribus,* etc. Si suis naribus circulum auri fixeris, etc., usque ad quia carnalibus deditus. ††† 11:27 *Bene consurgit diluculo qui quærit bona,* etc., id est ad vitam consurgit in tempore resurrectionis, quia nunc bona agit in tempore operationis. Qui autem mala, quæ dicat vel agat, inquit, eorum pondere ab altioribus retardatur.

autem quasi virens folium germinabunt.†††

²⁹ Qui conturbat domum suam possidebit ventos, et qui stultus est serviet sapienti. §§§

³⁰ Fructus justi lignum vitæ, et qui suscipit animas sapiens est.*

³¹ Si justus in terra recipit, quanto magis impius et peccator !†

12

¹ [Qui diligit disciplinam diligit scientiam; qui autem odit increpationes insipiens est.*

² Qui bonus est hauriet gratiam a Domino; qui autem confidit in cogitationibus suis impie agit.

³ Non roborabitur homo ex impietate, et radix justorum non commovebitur.

††† **11:28 *Justi autem quasi,*** etc. Quasi, qui spe futurorum præmiorum bona faciunt in præsentem, juste, quod sperant, accipiunt. Virens quippe in arbore folium, fructus, quos nondum ostendit, signat affuturos: et justi quasi virens folium germinant, qui spe salvi facti in fidei ac virtutum gratia proficere non cessant.

§§§ **11:29 *Qui stultus est.*** Impius vivit pio; ille damnatur, iste accipit bravium, pro quo certabat. *

11:30 *Qui suscipit.* Qui animarum curam pro Domino suscipit, etc., usque ad ut sublimius cum Domino regnet, procurat. †

11:31 *Si justus.* Si martyres tanta patiuntur injuste, etc., usque ad etsi enim impii non sumus, certe si peccatores nos esse negamus, ***nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est.*** *

12:1 *Qui bonus est,* etc. Horum versiculorum connexio talis est; qui bonus est non confidit in cogitationibus suis; sed Domini gratiam quærit, ac per illam pie vivit. Qui autem in cogitationibus suis confidit, bonus esse nequit: qui enim gratiam Dei non curat quærere, in prava actione perdurat.

4 Mulier diligens corona est viro suo; et putredo in ossibus ejus, quæ confusione res dignas gerit.†

5 Cogitationes justorum judicia, et consilia impiorum fraudulenta.‡

6 Verba impiorum insidiantur sanguini; os justorum liberabit eos.

7 Verte impios, et non erunt; domus autem justorum permanebit.§

8 Doctrina sua noscetur vir; qui autem vanus et excors est patebit contemptui.

9 Melior est pauper et sufficiens sibi quam gloriosus et indigens pane.

10 Novit justus jumentorum suorum animas; viscera autem impiorum crudelia.**

11 Qui operatur terram suam satiabitur panibus; qui autem sectatur otium stultissimus est. Qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam.

12 Desiderium impii munimentum est pessimorum; radix autem justorum proficiet.]††

† **12:4 Mulier.** Ad litteram, mulier bona et casta, etc., usque ad putredo pravi dogmatis corrumpit. ‡ **12:5 Cogitationes.** Justi sua facta, etc., usque ad obliti timoris Domini.

§ **12:7 Verte impios.** Multa impietas in diis gentium, etc., usque ad sed quæcunque membra hinc illuc perveniunt, quæ sperabant, gaudia inveniunt.

** **12:10 Novit,** id est compatitur hebetudini ac fragilitati proximorum sibi commissorum. **Viscera autem impiorum crudelia,** qui non compatiuntur subditis; sed sicut Dominus ait: **Percutiunt pueros et ancillas,** dicentes: **Moram facit Dominus meus venire.** †† **12:12 Desiderium.** Desiderat impius, etc., usque ad dicit e contra de bonis. **Radix autem justorum proficiet,** fides, spes, charitas, quibus in Christo sunt radicati non eos fallunt; sed plus quam sperant in futuro percipient.

13 [Propter peccata labiorum ruina proximat malo; effugiet autem justus de angustia.

14 De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, et juxta opera manuum suarum retribuetur ei.

15 Via stulti recta in oculis ejus; qui autem sapiens est audit consilia.

16 Fatuus statim indicat iram suam; qui autem dissimulat injuriam callidus est.‡‡

17 Qui quod novit loquitur, index justitiæ est; qui autem mentitur, testis est fraudulentus.

18 Est qui promittit, et quasi gladio pungitur conscientiæ: lingua autem sapientium sanitas est. §§

19 Labium veritatis firmum erit in perpetuum; qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii. ***

20 Dolus in corde cogitantium mala; qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.

21 Non contristabit justum quidquid ei acciderit: impii autem replebuntur malo.

22 Abominatio est Domino labia mendacia; qui autem fideliter agunt placent ei.

‡‡ **12:16 Fatuus**, etc. Qui in præsentī desiderat ulcisci, fatuus est; qui autem pro Domino contemnit, sapiens est. **Qui autem dissimulat:** non sic vult occultari, ut duret, sed omnino delectatur; est enim natura iræ ut prolata, magis ferveat; occultata, languescat. §§ **12:18 Lingua autem sapientium est sanitas**, etc., quia et bona, quæ promittunt, ipsi perficiendo ad vitam perveniunt; et aliis, quæ sequantur, demonstrant *** **12:19 Labium veritatis**, etc. Fides catholica semper permanebit; qui autem repente nova dogmata inserit, mendacii minister est.

23 Homo versatus celat scientiam, et cor insipientium provocat stultitiam.]†††

24 [Manus fortium dominabitur; quæ autem remissa est, tributis serviet.‡‡‡

25 Mœror in corde viri humiliabit illum, et sermone bono lætificabitur.§§§

26 Qui negligit damnum propter amicum, justus est; iter autem impiorum decipiet eos.

27 Non inveniet fraudulentus lucrum, et substantia hominis erit auri pretium.*

28 In semita justitiæ vita; iter autem devium ducit ad mortem.]

13

1 [Filius sapiens doctrina patris; qui autem

††† **12:23 Homo versutus.** Sapiens et prudens: qui aliquando celat scientiam, vel non valens loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus; vel nolens dare sanctum canibus, vel margaritas ante porcos projicere, vel mittere. **Cor insipientium provocat.** Vel quando plus appetunt sapere quam oportet sapere, et in cogitationibus evanescendo, pro sapientia stultitiam habent et tenent; vel aliis, quæ nequeunt capere, ingerentes, quasi infirmis oculis lumen solis, id est sapientiæ, quam habere videbantur auferunt.

‡‡‡ **12:24 Manus fortium.** Perfecti non solum vitiorum bella superant, sed et electis fratribus majore virtutum gratia principantur. **Quæ autem remissa.** Qui dissoluti animo, etc., usque ad non enim de talibus desperandum est, cum adjungit, **mœror justi,** etc. §§§ **12:25 Mœror in corde,** etc., quia necesse est ut prius peccatorem mœror pœnitentiæ salubriter humiliet, et post per judicium sacerdotis datæ reconciliationis sermo lætificet vel reficiat. **Qui negligit damnum,** etc. Si hoc ad litteram accipitur, etc., usque ad vel ipsam carnem morti tradit? * **12:27 Non inveniet,** etc. Fraude namque acquisita pecunia, etc., usque ad quibus æternæ vitæ claritas auro pretiosior emitur.

illusor est non audit cum arguitur.*

² De fructu oris sui homo satiabitur bonis;
anima autem prævaricatorum iniqua.

³ Qui custodit os suum custodit animam suam;
qui autem inconsideratus est ad loquendum,
sentiet mala.

⁴ Vult et non vult piger; anima autem
operantium impinguabitur.†

⁵ Verbum mendax justus detestabitur; impius
autem confundit, et confundetur.

⁶ Justitia custodit innocentis viam, impietas
autem peccatorem supplantat.]

⁷ [Est quasi dives, cum nihil habeat, et est quasi
pauper, cum in multis divitiis sit.‡

⁸ Redemptio animæ viri divitiæ suæ; qui autem
pauper est, increpationem non sustinet.

⁹ Lux justorum lætificat: lucerna autem
impiorum extinguetur.

¹⁰ Inter superbos semper jurgia sunt; qui autem
agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.

¹¹ Substantia festinata minuetur; quæ autem

* **13:1 Filius sapiens.** Tantum distat inter sapientem et stultum, ut hic aliquando profectu eruditionis ad eum, qui se docuerat, docendum perveniat: ille, ne, cum arguitur, audiat. † **13:4 Vult et non vult piger:** Vult regnare cum Domino, etc., usque ad et Jesus filius Sirach: **Væ peccatori terram duabus viis ingredienti. Anima autem operantium** jussa dominica **impinguabitur;** quia perfecta supernorum dulcedine reficietur; unde: **Sicut adipe** Psal. 26., etc.; vel, qui piis pro Domino laboribus insudant, immarcescibili corona donabuntur. ‡ **13:7 Est quasi dives,** non vere, ut qui induebatur purpura et bysso Luc. 16.; sed quia Deum non habuit, etc., usque ad quid vera paupertas agat, subditur.

paulatim colligitur manu, multiplicabitur. §

12 Spes quæ differtur affligit animam; lignum vitæ desiderium veniens.]**

13 [Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat; qui autem timet præceptum, in pace versabitur. Animæ dolosæ errant in peccatis: justi autem misericordes sunt, et miserantur.††

14 Lex sapientis fons vitæ, ut declinet a ruina mortis.‡‡

15 Doctrina bona dabit gratiam; in itinere contemptorum vorago.

16 Astutus omnia agit cum consilio; qui autem fatuus est aperit stultitiam. §§

17 Nuntius impii cadet in malum; legatus autem fidelis, sanitas.

18 Egestas et ignominia ei qui deserit disciplinam; qui autem acquiescit arguenti glorificabitur.

19 Desiderium si compleatur delectat animam; detestantur stulti eos qui fugiunt mala.

20 Qui cum sapientibus graditur sapiens erit;

§ 13:11 *Substantia*, etc. Qui volunt divites fieri incidunt in tentationem, etc., usque ad multiplicia supernæ beatitudinis munera percipiet, de quo: ** 13:12 *Spes quæ differtur*; etc. Quia nimirum, etc., usque ad ipse est enim *lignum vitæ amplectentibus se*. †† 13:13 *Qui detrahit*. Aliter, etc., usque ad unde: *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto*, etc. ‡‡ 13:14 *Lex sapientis*. Ex quo homo sapere incipit, utitur hac lege, ut mortem vitet et vitam acquirat. §§ 13:16 *Cum consilio*, maxime divino, quod est in Scripturis. Fatuus enim est qui extra hoc consilium vivit, quamvis naturaliter prudens videatur.

amicus stultorum similis efficietur.]***

²¹ [Peccatores persequitur malum, et justis retribuentur bona.

²² Bonus reliquit hæredes filios et nepotes, et custoditur justo substantia peccatoris.†††

²³ Multi cibi in novalibus patrum, et aliis congregantur absque iudicio.‡‡‡

²⁴ Qui parcit virgæ odit filium suum; qui autem diligit illum instanter erudit.§§§

²⁵ Justus comedit et replet animam suam; venter autem impiorum insaturabilis.]

14

¹ [Sapiens mulier ædificat domum suam; insipiens exstructam quoque manibus destruet.*

² Ambulans recto itinere, et timens Deum, despicitur ab eo qui infami graditur via.

*** **13:20 Qui cum sapientibus.** Quilibet simplex aut rusticus, qui arcana sapientiæ comprehendere nequit, si tamen exempla sapientum vivendo sectatur, jure inter sapientes numerabitur. **Amicus stultorum.** Qui stultos, non quia homines sunt, sed propter stultitiam, quia mimi sunt, vel histriones, vel hujusmodi, non ut instruendo corrigat, amat, sed ut favendo, deteriores efficiat: licet sapiens videatur, stultorum damnatione tenebitur. ††† **13:22 Bonus homo,** etc., sæpe boni sine filiis obeunt, etc., usque ad regnum Dei datum est genti facienti fructum ejus. ‡‡‡ **13:23 Multi cibi.** Alius translator, etc., usque ad utrique autem sensui congruit, quod subdit. §§§ **13:24 Qui parcit virgæ odit filium suum,** etc. Nam et bonus pater filium, et discipulum magister catholicus, ne ad iniquitatem deflectat, sollicitus erudit. * **14:1 Sapiens,** etc. **Destruet** male vivendo, et aliquando aperte regnando, etc., usque ad de quibus aperte subdit:

³ In ore stulti virga superbiæ; labia autem sapientium custodiunt eos.†

⁴ Ubi non sunt boves, præsepe vacuum est; ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bovis.‡

⁵ Testis fidelis non mentitur; profert autem mendacium dolosus testis.

⁶ Quærit derisor sapientiam, et non invenit; doctrina prudentium facilis.§

⁷ Vade contra virum stultum, et nescit labia prudentiæ.**

⁸ Sapientia callidi est intelligere viam suam, et imprudentia stultorum errans.

⁹ Stultus illudet peccatum, et inter justos morabitur gratia.

¹⁰ Cor quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio ejus non miscebitur extraneus.††

¹¹ Domus impiorum delebitur: tabernacula vero justorum germinabunt.

¹² Est via quæ videtur homini justa, novissima autem ejus deducunt ad mortem.

† **14:3 In ore stulti.** Quia stulti per vaniloquium humiles, quos despiciunt, affligunt; sed hi per doctrinam sapientium, ne decipiantur, se muniunt. ‡ **14:4 Ubi non,** etc. Hæc hærent superioribus, etc., usque ad qui Sareptanam viduam pascit a qua et ipse pascitur. § **14:6 Quærit derisor sapientiam,** etc. Ut Caiphas, etc., usque ad quia perverse quærunt, nunquam prorsus inveniunt. ** **14:7 Vade contra,** etc. Ideo derisor sapientiam, quam quærit, non invenit, etc., usque ad ejusque meditationi operam dare satagunt. †† **14:10 Extraneus.** Id est reprobus, etc., usque ad unde subditur: **Dominus impiorum,** etc. **Sapiens timet et declinat.** Sicut stulti est de sua alacritate confidere, etc., usque ad aut post mortem fortiter pœnas ferat.

13 Risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat.

14 Viis suis replebitur stultus, et super eum erit vir bonus.]

15 [Innocens credit omni verbo; astutus considerat gressus suos. Filio doloso nihil erit boni; servo autem sapienti prosperi erunt actus, et dirigetur via ejus.

16 Sapiens timet, et declinat a malo; stultus transilit, et confidit.

17 Impatiens operabitur stultitiam, et vir versutus odiosus est.‡‡

18 Possidebunt parvuli stultitiam, et expectabunt astuti scientiam.

19 Jacebunt mali ante bonos, et impii ante portas justorum. §§

20 Etiam proximo suo pauper odiosus erit: amici vero divitum multi.

21 Qui despicit proximum suum peccat; qui autem miseretur pauperis beatus erit. Qui credit in Domino misericordiam diligit.

22 Errant qui operantur malum; misericordia et veritas præparant bona.

23 In omni opere erit abundantia; ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.

24 Corona sapientium divitiæ eorum; fatuitas stultorum imprudentia. ***

‡‡ **14:17 Impatiens**, etc. Reprehensibilis quidem est impatiens, etc., usque ad inter reprobos æstimatur. §§ **14:19 Jacebunt mali ante bonos.** Videntes tormenta eorum, etc., usque ad ad videnda eorum supplicia. *** **14:24 Fatuitas stultorum.** Imprudentia, quasi improvidentia dicitur.

25 Liberat animas testis fidelis, et profert mendacia versipellis.]†††

26 [In timore Domini fiducia fortitudinis, et filiis ejus erit spes.‡‡‡

27 Timor Domini fons vitæ, ut declinent a ruina mortis.§§§

28 In multitudine populi dignitas regis, et in paucitate plebis ignominia principis.

29 Qui patiens est multa gubernatur prudentia; qui autem impatiens est exaltat stultitiam suam.

30 Vita carniū sanitas cordis; putredo ossium invidia.*

31 Qui calumniatur egentem exprobrat factori ejus; honorat autem eum qui miseretur pauperis.

32 In malitia sua expelletur impius: sperat autem justus in morte sua.

33 In corde prudentis requiescit sapientia, et indoctos quosque erudiet.

34 Justitia elevat gentem; miseros autem facit

††† **14:25 Liberat animas testis fidelis.** Catholicus prædicatur, qui testimonia Scripturarum fideliter prædicat, et profert; hæreticus mendacia. **Profert mendacia.** Alia translatio: Incendit autem mendacio animas dolosus deceptor. **Versipellis,** id est diabolus, qui mala, quæ suggerit, bona mentitur: et dum bona promittit æterna, ducit ad tormenta. ‡‡‡ **14:26 In timore Domini.** Timor Domini fiduciam fortitudinis præstat, etc., usque ad speraverunt in Domino. §§§ **14:27 Timor Domini.** Hæc est spes eorum, etc., usque ad unde, **Initium sapientiæ timor Domini** Psal. 9.. * **14:30 Vita carniū.** Per carnem infirma, per ossa firma. Si mentis innocentia custoditur, etsi quæ foris infirma sunt, quandoque roborantur; unde subdit: **Putredo ossium invidia,** quia per livoris vitium ante oculos Dei pereunt ea quæ humanis oculis fortia videntur. Ossa enim per invidiam putrescere, est robusta quæque perire.

populos peccatum.

³⁵ Acceptus est regi minister intelligens;
iracundiam ejus inutilis sustinebit.]

15

¹ [Responsio mollis frangit iram; sermo durus
suscitat furorem.*

² Lingua sapientium ornat scientiam; os
fatuorum ebullit stultitiam.†

³ In omni loco, oculi Domini contemplantur
bonos et malos.

⁴ Lingua placabilis lignum vitæ; quæ autem
immoderata est conteret spiritum.

⁵ Stultus irridet disciplinam patris sui; qui
autem custodit increpationes astutior fiet. In
abundanti justitia virtus maxima est:
cogitationes autem impiorum eradicabuntur.‡

⁶ Domus justi plurima fortitudo, et in fructibus
impii conturbatio.

⁷ Labia sapientium disseminabunt scientiam;
cor stultorum dissimile erit.§

* **15:1 Responsio mollis frangit iram.** Qui verba increpantis humiliter suscipit, jam propinquat veniæ reatus quem gessit. Qui arguenti resultat, contra se iram judicis provocat. † **15:2 Ebullit stultitiam.** Scripturam pervertendo, suos sensus auctoritati præponendo; velut fatui philosophi, ut Porphyrius, et Julianus, qui contra Ecclesiæ doctores stultitiæ suæ fluenta fundebant. ‡ **15:5 Stultus irridet.** Stultus est omnis peccator, qui, terrenis actibus deditus, futurum nihil prævidet: is disciplinam irridet, dum derogat divinæ correctioni. § **15:7 Cor stultorum dissimile.** Vel dissimile sibi ipsi, variis cogitationibus, et nunquam idem manet. Contra quod de Anna dicitur: **Vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati.**

⁸ Victimæ impiorum abominabiles Domino; vota justorum placabilia.

⁹ Abominatio est Domino via impii; qui sequitur justitiam diligitur ab eo.

¹⁰ Doctrina mala deserenti viam vitæ; qui increpationes odit, morietur.**

¹¹ Infernus et perditio coram Domino; quanto magis corda filiorum hominum !

¹² Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur.]

¹³ [Cor gaudens exhilarat faciem; in mœrore animi dejicitur spiritus.

¹⁴ Cor sapientis quærit doctrinam, et os stultorum pascitur imperitia.

¹⁵ Omnes dies pauperis, mali; segura mens quasi juce convivium.††

¹⁶ Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni et insatiabiles.

¹⁷ Melius est vocari ad olera cum caritate, quam ad vitulum saginatum cum odio.‡‡

¹⁸ Vir iracundus provocat rixas; qui patiens est mitigat suscitatas.

¹⁹ Iter pigrorum quasi sepes spinarum; via

** **15:10 Doctrina mala.** *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus est in regno cœlorum.* Talibus tamen, si correcti fuerint, patet reditus ad veniam: si autem increpationes non receperint, omnino morientur.

†† **15:15 Omnes dies.** *Omne tempus populi Dei, etc., usque ad quasi jugi delectantur convivio.* ‡‡ **15:17 Melius est vocari ad olera.** *Multo enim utilius est simplicis vitæ innocentiam cum caritate servare, etc., usque ad, discedite a me operarii iniquitatis.*

justorum absque offendiculo. §§

²⁰ Filius sapiens lætificat patrem, et stultus homo despicit matrem suam.

²¹ Stultitia gaudium stulto, et vir prudens dirigit gressus suos.

²² Dissipantur cogitationes ubi non est consilium; ubi vero sunt plures consiliarii, confirmantur.

²³ Lætatur homo in sententia oris sui, et sermo opportunus est optimus. ***

²⁴ Semita vitæ super eruditum, ut declinet de inferno novissimo.] †††

²⁵ [Domum superborum demolietur Dominus, et firmos faciet terminos viduæ. †††

²⁶ Abominatio Domini cogitationes malæ, et purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo. §§§

²⁷ Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam; qui autem odit munera, vivet. Per misericordiam et fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis a malo.

§§ **15:19 *Pigrorum***, quos piget operari justitiam, etc., usque ad sed quia hoc bonos non præpedit, adjungit: ***Via justorum absque offendiculo***. Justi enim quidquid adversitatis in sua conversatione invenerint, non offendunt, quia æternæ spei et internæ contemplationis saltu adversa transiliunt. *** **15:23**

Lætatur homo. Humanum est de sententia quasi prudenter prolata lætari. Sed vere sapiens non solum quod loquitur, sed etiam opportunitatem loci, et temporis, et personæ cui loquitur, diligenter inquirat. ††† **15:24 *De inferno novissimo***, etc. Primus infernus cæcitas peccantis animæ, et veræ lucis scientia carentis, de quo: ***Descendunt in infernum viventes*** Psal. 54. ††† **15:25 *Viduæ Ecclesiæ***, scilicet sponsæ suæ, pro cujus vita mori dignatus est. §§§ **15:26 *Firmabitur***: in iudicio, quando non solum factis, sed et verbis omnibus digna præmia reddet.

28 Mens justi meditat̄ur obedientiam; os impiorum redundat malis.

29 Longe est Dominus ab impiis, et orationes justorum exaudiet.

30 Lux oculorum lætificat animam; fama bona impinguat ossa.*

31 Auris quæ audit increpationes vitæ in medio sapientium commorabitur.

32 Qui abjicit disciplinam despicit animam suam; qui autem acquiescit increpationibus possessor est cordis.

33 Timor Domini disciplina sapientiæ, et gloriam præcedit humilitas.]

16

1 [Hominis est animam præparare, et Domini gubernare linguam.*

2 Omnes viæ hominis patent oculis ejus; spirituum ponderator est Dominus.†

* **15:30 Lux oculorum lætificat animam.** Jure mentem delectat humanam, etc., usque ad sic enim magis fervet opus. **Lux oculorum.** Alia translatio: **Videns bona oculus delectat corda bona,** scilicet, Domini in terra viventium, quæ, quia in oculo mentis contemplatur, merito corde delectatur, quamvis affligatur exterius.

* **16:1 Hominis est animam præparare.** Quomodo ergo hominis est animam præparare, et Dei gubernare linguam? sed persecutionis tempus significat, de quo dicitur, **Nolite cogitare quomodo, aut quod loquamini: datur enim in illa hora, quid loquamini** Matth. 10.. † **16:2 Omnes viæ.** Ita actiones omnium bonorum, scilicet, et malorum quid in occulto cogitent, certa lance discernit, unde subdit.

³ Revela Domino opera tua, et dirigentur cogitationes tuæ.‡

⁴ Universa propter semetipsum operatus est Dominus; impium quoque ad diem malum. §

⁵ Abominatio Domini est omnis arrogans; etiamsi manus ad manum fuerit, non est innocens. Initium viæ bonæ facere justitiam; accepta est autem apud Deum magis quam immolare hostias. **

⁶ Misericordia et veritate redimitur iniquitas, et in timore Domini declinatur a malo.

⁷ Cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem. ††

⁸ Melius est parum cum justitia quam multi fructus cum iniquitate. ‡‡

⁹ Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus.]

‡ **16:3 Revela Domino.** Opera nostra revelamus, quando, quem nihil latere novimus, in cunctis, quæ agimus, in memoriam reducimus, atque illius flagitamus auxilium: et tunc non solum opera, sed cogitationes dirigit. § **16:4 Universa propter semetipsum,** etc. Nulla fuit Domino causa operandi, nisi sola voluntas, ut suam scilicet, bonitatem rationabili creaturæ, quam perpetuo faceret beatam, ostenderet: eum vero qui bonum conditionis propria sponte deseruit, id est diabolus, cum suis sequacibus, justa severitate damnavit. ** **16:5 Abominatio est.** Quicumque tribuit sibi bonum quod facit, etiamsi nihil videtur mali manibus operari, cordis innocentiam perdit, in quo largitori bonorum se prætulit: et ideo talem Dominus abominatur virum, quem sibi in beneficiis videt ingratum. †† **16:7 Cum placuerint Domino.** Tanta est sanctitas divinæ religionis, etc., usque ad sed etiam ad veritatem fidei conversi sunt. ‡‡ **16:8 Melius est parum cum justitia,** etc. Melius est in simplici conversatione Deo servire devote, quam multis abundare virtutibus, et proximorum facta despiciere.

10 [Divinatio in labiis regis; in iudicio non errabit os ejus. §§

11 Pondus et statera iudicia Domini sunt, et opera ejus omnes lapides sacculi.

12 Abominabiles regi qui agunt impie, quoniam iustitia firmatur solium.

13 Voluntas regum labia justa; qui recta loquitur diligetur. ***

14 Indignatio regis nuntii mortis, et vir sapiens placabit eam. †††

15 In hilaritate vultus regis vita, et clementia ejus quasi imber serotinus.] †††

16 [Posside sapientiam, quia auro melior est, et acquire prudentiam, quia pretiosior est argento.

17 Semita justorum declinat mala; custos animæ suæ servat viam suam.

§§ **16:10 Divinatio in labiis regis.** Quis alius rex non errat in iudicio, etc., usque ad qui prophetarum ejus ora impleret. **Pondus et statera.** Lapides iusti fortes, etc., usque ad mensuram fidei et gratiarum distribuit. *** **16:13 Voluntas regum,** etc., id est, justorum. **Multi reges et prophetæ voluerunt videre, quæ vos vidistis, et non viderunt.** Hi enim et vitiis resistunt, et virtutum obsequio, quasi satellitum, constipantur. Reges enim terræ sæpe labia justa detestantur, ut Herodes Joannem. ††† **16:14 Nuntii mortis.** Angeli Satanæ, hæretici, etc., usque ad quem contigit stulte loquendo offendisse. **Placabit.** HIER., de morte Fabiolæ. David homicidium et adulterium septem dierum fame purgavit. ††† **16:15 In hilaritate vultus regis vita.** Quicumque hilarem Christi vultum videre merentur, his in æternum cum illo vivere dabitur. Aliter etiam **videbit omnis caro salutare Dei:** sed tunc iusti placatum, reprobi videbunt iratum. **Et clementia ejus quasi imber serotinus.** Serotinus imber in Judæa usque hodie jam maturis messibus venire consuevit, etc., usque ad sed superni facit irrigatio Domini.

¹⁸ Contritionem præcedit superbia, et ante ruinam exaltatur spiritus.

¹⁹ Melius est humiliari cum mitibus quam dividere spolia cum superbis.

²⁰ Eruditus in verbo reperiet bona, et qui sperat in Domino beatus est.

²¹ Qui sapiens est corde appellabitur prudens, et qui dulcis eloquio majora percipiet.

²² Fons vitæ eruditio possidentis; doctrina stultorum fatuitas.]§§§

²³ [Cor sapientis erudiet os ejus, et labiis ejus addet gratiam.

²⁴ Favus mellis composita verba; dulcedo animæ sanitas ossium.*

²⁵ Est via quæ videtur homini recta, et novissima ejus ducunt ad mortem.

²⁶ Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum.†

²⁷ Vir impius fodit malum, et in labiis ejus ignis ardescit.‡

²⁸ Homo perversus suscitatur lites, et verbosus separat principes.

²⁹ Vir iniquus lactat amicum suum, et ducit

§§§ **16:22 Fons vitæ.** Quia ille prædicator vere suis auditoribus vias vitæ aperit, etc., usque ad quæ dicunt bona, fatuo corde contemnunt. * **16:24 Favus mellis composita verba,** etc. Multi per eloquentiam, etc., usque ad quæ ex interna animæ dulcedine procedunt. † **16:26 Anima laborantis laborat sibi,** etc. Constat ad litteram, etc., usque ad quia necesse habet facere bona, quæ dicit. ‡ **16:27 Vir insipiens fodit malum.** Potest hoc de hæretico specialiter intelligi, etc., usque ad unde Jacobus: **Lingua inflamat rotam nativitatis nostræ inflammata a gehenna** Jacob. 3..

eum per viam non bonam. §

³⁰ Qui attonitis oculis cogitat prava, mordens labia sua perficit malum. **

³¹ Corona dignitatis senectus, quæ in viis justitiæ reperietur.

³² Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium. ††

³³ Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur.] ††

17

¹ [Melior est buccella sicca cum gaudio quam domus plena victimis cum jurgio.*

² Servus sapiens dominabitur filiis stultis, et inter fratres hæreditatem dividet.

³ Sicut igne probatur argentum et aurum camino, ita corda probat Dominus.

⁴ Malus obedit linguæ iniquæ, et fallax obtemperat labiis mendacibus.

⁵ Qui despicit pauperem exprobrat factori ejus, et qui ruina lætatur alterius non erit impunitus.

§ **16:29 *Vir iniquus lactat amicum suum***, etc. Potest hoc de hæretico et de omni fautore malorum accipi: ***quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur.***

** **16:30 *Qui attonitis oculis cogitat***, etc. Gravius est perficere malum quam facere, etc., usque ad ut quæ malorum suorum retributio sequatur, non videat. †† **16:32 *Melior est patiens viro forti***, etc. Minor est victoria urbes expugnare, etc., usque ad et patientiæ humilitate substernit. †† **16:33 *Sortes mittuntur in sinum.*** Sicut sortes mittuntur in sinum, etc., usque ad quasi de sinu examinis divini. * **17:1 *Melior est buccella.*** Melius est parva bona eum charitate facere, sine scientia prædicandi hoc est enim siccam buccellam esse quam magis effulgere virtutibus, cum admistione discordiæ.

6 Corona senum filii filiorum, et gloria filiorum patres eorum.†

7 Non decent stultum verba composita, nec principem labium mentiens.

8 Gemma gratissima exspectatio præstolantis; quocumque se vertit, prudenter intelligit.‡

9 Qui celat delictum quærit amicitias; qui altero sermone repetit, separat fœderatos.

10 Plus proficit correptio apud prudentem, quam centum plagæ apud stultum.

11 Semper jurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum.

12 Expedit magis ursæ occurrere raptis fœtibus, quam fatuo confidenti in stultitia sua.§

13 Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus.**

14 Qui dimittit aquam caput est jurgiorum, et antequam patiatur contumeliam iudicium deserit.]

15 [Qui justificat impium, et qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum.

† **17:6 Corona senum**, etc. Senes, patriarchæ, prophetæ, qui a filiis filiorum, id est successoribus apostolorum, divina laude celebrantur: et gloria est prædicatorum Novi Testamenti, qui veterum patrum filii esse meruerunt. ‡ **17:8 Gemma gratissima**. Qui præmia futura fideliter exspectat, etc., usque ad prudenter intelligens, **Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum** Rom. 8.. § **17:12 Expedit magis ursæ**, etc. Facilius erat sanctis doctoribus furori gentilitatis occurrere, etc., **usque ad**, et hoc sæpe facilius fit, quam hæreticum ad fidem rectam revocare, vel catholicum prave agentem ad bonum opus reducere. ** **17:13 Qui**. Aquam dimittere, etc., usque ad unde contra: **Qui imponit stulto silentium, iras mitigat**.

16 Quid prodest stulto habere divitias, cum sapientiam emere non possit? Qui altum facit domum suam quærit ruinam, et qui evitat discere incidet in mala.††

17 Omni tempore diligit qui amicus est, et frater in angustiis comprobatur.‡‡

18 Stultus homo plaudet manibus, cum sponderit pro amico suo.§§

19 Qui meditatur discordias diligit rixas, et qui exultat ostium quærit ruinam.

20 Qui perversi cordis est non inveniet bonum, et qui vertit linguam incidet in malum.

21 Natus est stultus in ignominiam suam; sed nec pater in fatuo lætabitur.

22 Animus gaudens ætatem floridam facit; spiritus tristis exsiccat ossa.

23 Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas iudicii.

24 In facie prudentis lucet sapientia; oculi stultorum in finibus terræ.***

25 Ira patris filius stultus, et dolor matris quæ

†† **17:16 Quid prodest.** Quid prodest populo Judæorum infideli, etc., usque ad cum sapientiam piæ actionis habere neglexerit?

‡‡ **17:17 Omni tempore.** Qui Deum vere amat, omni tempore ejus custodit amorem; neque in angustia passionis deserit, quem in pacis tranquillitate confessus est. §§ **17:18 Homo stultus**

plaudet manibus. Stultus est, qui cum fratris sui animam suscipiat regendam, de suis gloriatur actibus, et non potius ei humili compassione quidquid potest auxilii salutaris impendit.

Animus gaudens. Qui interna sancti Spiritus consolatione lætatur, etc., usque ad gloriam dilectionis amisit. *** **17:24 In**

facie prudentis. In facie Christi lucebat sapientia Deitatis, etc., usque ad tota intentione perquirunt.

genuit eum.

²⁶ Non est bonum damnum inferre justo, nec percutere principem qui recta iudicat.†††

²⁷ Qui moderatur sermones suos doctus et prudens est, et pretiosi spiritus vir eruditus.

²⁸ Stultus quoque, si tacuerit, sapiens reputabitur, et si compresserit labia sua, intelligens.]

18

¹ [Occasiones quærit qui vult recedere ab amico: omni tempore erit exprobrabilis.*

² Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus.

³ Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit; sed sequitur eum ignominia et opprobrium.

⁴ Aqua profunda verba ex ore viri, et torrens redundans fons sapientiæ.†

††† **17:26** *Non est bonum damnum inferre justo.* Et de ipso iudice ac principe sæculorum qui pro nostri salute percuti voluit, accipi potest, et de omnibus rectoribus Ecclesiæ, qui vel facultatibus nudati ab impiis, vel ipsa sunt morte consumpti. * **18:1** *Impius cum in profundum venerit*, etc. Qui longis peccatorum tenebris involutus semel de luce desperat, ex desperatione sibi peccandi frena relaxat; sed opprobrium futuræ damnationis nulla ratione evadit, quem nulla divini timoris memoria cohibuit. † **18:4** *Aqua profunda.* Quia Dominus et apostoli palam utriusque Testamenti sacramenta mundo reserabant, de quibus subdit: *Et torrens redundans fons sapientiæ.* Aqua profunda, id est, verba sapientium lavant mentes et rigant, ne peccatorum sorde deformes remaneant aut ariditate deficiant.

⁵ Accipere personam impii non est bonum, ut declines a veritate iudicii.]

⁶ [Labia stulti miscent se rixis, et os ejus jurgia provocat.

⁷ Os stulti contritio ejus, et labia ipsius ruina animæ ejus.

⁸ Verba bilinguis quasi simplicia, et ipsa perveniunt usque ad interiora ventris. Pigrum dejicit timor; animæ autem effeminatorum esurient.

⁹ Qui mollis et dissolutus est in opere suo frater est sua opera dissipantis.‡

¹⁰ Turris fortissima nomen Domini; ad ipsum currit justus, et exaltabitur.

¹¹ Substantia divitis urbs roboris ejus, et quasi murus validus circumdans eum.§

¹² Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, et antequam glorificetur, humiliatur.

¹³ Qui prius respondet quam audiat, stultum se esse demonstrat, et confusione dignum.**

¹⁴ Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam; spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit

‡ **18:9 Qui mollis et dissolutus.** Qui enim cœpta bona districte non exsequitur, dissolutione negligentiae manum destruentis imitatur. § **18:11 Substantia divitis urbs roboris ejus.** Substantia terrena, etc., usque ad quasi inexpugnabili muro cunctas hostium arcet insidias.

*** **18:13 Qui prius respondet quam audiat.** Qui prius magister esse desiderat, quam discat, stultitiæ noxam non declinat. Qui judicare proximorum facta, prius quam utriusque plene causam noverit, inordinate festinat, se dignum confusione monstrat.

sustinere?^{††}

¹⁵ Cor prudens possidebit scientiam, et auris sapientium quærit doctrinam.]

¹⁶ [Donum hominis dilatat viam ejus, et ante principes spatium ei facit.

¹⁷ Justus prior est accusator sui: venit amicus ejus, et investigabit eum.‡‡

¹⁸ Contradictiones comprimit sors, et inter potentes quoque dijudicat.

¹⁹ Frater qui adjuvatur a fratre quasi civitas firma, et judicia quasi vectes urbium.§§

²⁰ De fructu oris viri replebitur venter ejus, et genimina labiorum ipsius saturabunt eum.

²¹ Mors et vita in manu linguæ; qui diligunt eam comedent fructus ejus.

²² Qui invenit mulierem bonam invenit bonum, et hauriet jucunditatem a Domino. Qui expellit mulierem bonam expellit bonum; qui autem tenet adulteram stultus est et impius.

²³ Cum obsecrationibus loquetur pauper, et

†† **18:14 *Spiritus viri sustentat imbecillitatem.*** Et ipse autem vir, etc., usque ad mentis fortitudine sustentat. ***Spiritus vero ad irascendum.*** Dicit enim sæpe iratus ea quæ placatus, quia dixit, pœniteat, et plerumque an dixerit, ignoret: cujus tamen vesania per sapientium modestiam facillime suffertur atque sopitur. ***Donum hominis.*** Donum charitatis, etc., usque ad ac sibi libenter obtemperare faceret. ‡‡ **18:17 *Justus prior:*** Omnis qui vere justus est, etc., usque ad ejus humilitatem digna mercede remunerat. §§ **18:19 *Frater qui adjuvatur:*** Cum populus Judæorum et gentium, etc., usque ad ab infidelium incursione defendunt.

dives effabitur rigide.***

²⁴ Vir amabilis ad societatem magis amicus erit quam frater.]†††

19

¹ [Melior est pauper qui ambulat in simplicitate sua quam dives torquens labia sua, et insipiens.*

² Ubi non est scientia animæ, non est bonum, et qui festinus est pedibus offendet.†

³ Stultitia hominis supplantat gressus ejus, et contra Deum fervet animo suo.‡

⁴ Divitiæ addunt amicos plurimos; a paupere autem et hi quos habuit separantur.§

*** **18:23 Cum obsecrationibus loquetur pauper:** Humiles spiritu humiliter Dominum adorant, ut Publicanus: superbi sua merita jactant, ut Pharisæus. ††† **18:24 Vir amabilis.** Gentilis conversus magis amatur a Domino, quam Judæus infidelis perdurans, de quo secundum carnem natus est. Potest et de apostolis, de Judæa natis, intelligi; quia magis amarent credentes ex gentibus, quam suæ gentis incredulos. * **19:1 Melior est pauper:** Melior est simplex auditor verbi Dei, si ea, quæ in Scripturis intelligit, operando proficit, quam eruditus, si in his, quæ caute intellexerit, ad hæresim prædicandam labia detorquet. † **19:2 Ubi non,** etc. Animæ humanæ scientia vitæ cœlestis necessaria est, etc., usque ad a statu beatitudinis in pœnam miseræ et mortalitatis inciderunt. ‡ **19:3 Stultitia,** etc. Stulti, cum viam veritatis deserunt, etc., usque ad ipsum Dominum quasi importabilia onera imposuerit, mente reprehendit insana. § **19:4 Divitiæ addunt amicos.** Divitiæ regni cœlestis, quæ per sanctos doctores fidelibus tribuendæ prædicantur, multos amicos et eisdem prædicatoribus, et earum largitori Deo asciscunt. A prophetis autem, quia nihil certæ beatitudinis promittunt, et hi quos habent separantur, conversi ad certissimam Dominicæ fidei promissionem.

⁵ Testis falsus non erit impunitus, et qui mendacia loquitur non effugiet.**

⁶ Multi colunt personam potentis, et amici sunt dona tribuentis.

⁷ Fratres hominis pauperis oderunt eum; insuper et amici procul recesserunt ab eo.] [Qui tantum verba sectatur nihil habebit;

⁸ qui autem possessor est mentis diligit animam suam, et custos prudentiæ inveniet bona.

⁹ Falsus testis non erit impunitus, et qui loquitur mendacia peribit.

¹⁰ Non decent stultum deliciæ, nec servum dominari principibus.††

¹¹ Doctrina viri per patientiam noscitur, et gloria ejus est iniqua prætergredi.‡‡

¹² Sicut fremitus leonis, ita et regis ira, et sicut ros super herbam, ita et hilaritas ejus.

¹³ Dolor patris filius stultus, et tecta jugiter

** **19:5 Testis falsus.** Redarguerat eum qui tantum verba sectabatur, nunc illum redarguit qui verba Dominicæ auctoritatis male interpretando corrumpit. Quod multa sæpius iterantur, confirmatio est, ut Joseph ait, eo quod sermo sit Dei, et velocius compleatur. †† **19:10 Non decent stultum.** Non decent hæreticum deliciæ Scripturarum quia his bene uti non novit, neque illum, qui adhuc servus est peccati, præferri decet justis in regimine Ecclesiæ. ‡‡ **19:11 Doctrina viri.** Doctrina ecclesiastica, etc., usque ad recte autem subditur: **Et gloria ejus est iniqua prætergredi.** Perfecti est enim doctoris, sic aliorum improbitatem patienter sufferre, ut se noverit ab iniquis patienter observare. Neque enim propria munditia sine tolerantia sufficit, neque tolerantia sine munditia.

perstillantia litigiosa mulier. §§

¹⁴ Domus et divitiæ dantur a parentibus; a Domino autem proprie uxor prudens.

¹⁵ Pigredo immittit soporem, et anima dissoluta esuriet. ***

¹⁶ Qui custodit mandatum custodit animam suam; qui autem negligit viam suam mortificabitur.

¹⁷ Fœneratur Domino qui miseretur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ei.

¹⁸ Erudi filium tuum; ne desperes: ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam. †††

¹⁹ Qui impatiens est sustinebit damnum, et

§§ **19:13 Dolor patris.** Deus in natura semper impassibilis, dolere tamen nostro more dicitur, cum homines, quos ad se credendum laudandumque creavit, diabolo servire conspicit. Unde pœnituit eum quod hominem fecisset super terram, et **tactus dolore cordis intrinsecus: Delebo, inquit, hominem quem creavi a facie terræ** Gen. 6.. **Tecta jugiter:** Sicut tecta perstillantia pluviam quidem suscipiunt, etc., usque ad et sorde mista auditoribus reddit. ***

19:15 Pigredo immittit soporem. Piger dicitur qui recte sciendo vigilat, sed nihil operando torpescit; sed **pigredo immittit soporem,** quia paulisper recte sentiendi vigilantia amittitur, dum ab opere cessatur. Recte autem subditur: **Et anima dissoluta esuriet.** Nam quia se ad superiora stringendo non dirigit, neglectam se inferius per desideria expandit, et dum studiorum subtilium vigore non constringitur, cupiditatis infimæ famæ sauciatur, ut quo per disciplinam ligari dissimulat, eo esuriens per voluptatum desideria se spargat. ††† **19:18 Erudi filium.** Subjectum tibi, si errare conspicias, diligenter castiga; quod si castigari renuerit, ita caute erga illum age, ne quid in tuis verbis vel operibus, unde amplius peccet, inveniat. Huic concordat quod sequitur:

cum rapuerit, aliud apponet.‡‡‡

²⁰ Audi consilium, et suscipe disciplinam, ut sis sapiens in novissimis tuis.

²¹ Multæ cogitationes in corde viri; voluntas autem Domini permanebit.

²² Homo indigens misericors est, et melior est pauper quam vir mendax. §§§

²³ Timor Domini ad vitam, et in plenitudine commorabitur absque visitatione pessima.]

²⁴ [Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.*

²⁵ Pestilente flagellato stultus sapientior erit; si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam.

²⁶ Qui affligit patrem, et fugat matrem, ignominiosus est et infelix.

²⁷ Non cesses, fili, audire doctrinam, nec ignores sermones scientiæ.

²⁸ Testis iniquus deridet iudicium, et os impiorum devorat iniquitatem.†

²⁹ Parata sunt derisoribus iudicia, et mallei percutientes stultorum corporibus.]

‡‡‡ **19:19** *Qui impatiens est sustinebit damnum et cum rapuerit.* Si enim pro duritia contradicentis fratris in impatientiæ vitium labaris, etc., usque ad cum enim pecuniam violentus abstulerit, pro hac animam invitus dabit. §§§ **19:22** *Melior est pauper.* Quam qui se per excellentiam virtutum viri nomine dignum dicens, fallitur nescius, dum superbiendo perdidit bona quæ gessit. * **19:24** *Abscondit piger manum.* Nemo ita piger est, etc., usque ad manum enim ad os porrigere, est voci opere concordare. † **19:28** *Devorat.* Ut famelicus cibos, iniquitatem patrare ardentem exquirat.

20

¹ [Luxuriosa res vinum, et tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur non erit sapiens.

² Sicut rugitus leonis, ita et terror regis: qui provocat eum peccat in animam suam.*

³ Honor est homini qui separat se a contentionibus; omnes autem stulti miscentur contumeliis.

⁴ Propter frigus piger arare noluit; mendicabit ergo æstate, et non dabitur illi.†

⁵ Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri; sed homo sapiens exhauriet illud.

⁶ Multi homines misericordes vocantur; virum autem fidelem quis inveniet?]

⁷ [Justus qui ambulat in simplicitate sua beatos post se filios derelinquet.‡

⁸ Rex qui sedet in solio iudicii dissipat omne malum intuitu suo.§

⁹ Quis potest dicere: Mundum est cor meum; purus sum a peccato?***

¹⁰ Pondus et pondus, mensura et mensura: utrumque abominabile est apud Deum.

* **20:2 Luxuriosa res.** Sequitur. † **20:4 Æstate.** Regnum Dei ætati comparatur, quia nunc mœroris nostri nubila transient, et vitæ dies æterni solis claritate fulgebunt. ‡ **20:7 Beatos post se filios relinquet.** Non ad litteram, sed exempla ejus sequentes. Unde omnes electi, filii Abrahæ quibus non præsens, sed futura beatitudo promittitur, unde, **Rex qui sedit.** § **20:8 Rex qui sedit in solio iudicii.** Etsi in hac vita electi mala patiantur reproborum, etc., usque ad digna factis recipit. *** **20:9 Qui potest dicere.** Non dicit, quis habet, etc., usque ad proximorum quasi vilia despiciunt, subdit: **Pondus et pondus.** Diversum pondus, etc., usque ad quibus indicibus iudicium nostri dirigere debeamus.

11 Ex studiis suis intelligitur puer, si munda et recta sint opera ejus.††

12 Aurem audientem, et oculum videntem: Dominus fecit utrumque.‡‡

13 Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, et saturare panibus.

14 Malum est, malum est, dicit omnis emptor; et cum recesserit, tunc gloriabitur.§§

15 Est aurum et multitudo gemmarum, et vas pretiosum labia scientiæ.***

16 [Tolle vestimentum ejus qui fidejussor extitit alieni, et pro extraneis aufer pignus ab eo.

17 Suavis est homini panis mendacii, et postea implebitur os ejus calculo.†††

18 Cogitationes consiliis roborantur, et gubernaculis tractanda sunt bella.

19 Ei qui revelat mysteria, et ambulat fraudulenter, et dilatat labia sua, ne commiscearis.

†† 20:11 *Ex studiis suis intelligitur.* Quemcunque enim virtutibus cum modestia continentiae, etc., usque ad sicut e contra: *Amicus stultorum similis efficitur.* ‡‡ 20:12 *Dominus fecit utrumque.* Nemo ad praedicandum idoneus fratrem simplicem despiciat, etc., usque ad dans unicuique secundum mensuram donationis suae. §§ 20:14 *Malum est.* Qui aeterna praemia in caelis praeparare desiderat, malum est, quod in praesenti debet sustinere, ut cum recesserit de mundo, gloriatur, aperte prospiciens, quia *non sunt condignae passiones hujus temporis,* etc. *** 20:15 *Est aurum et multitudo.* Haec est gloriatio sapientis emptoris, etc., usque ad et vasis esse assimilanda pretiosis. ††† 20:17 *Suavis est homini panis mendacii,* etc. In quocunque membro quis amplius peccaverit, etc., usque ad quae in verbis superfluis in epulando defluserat.

20 Qui maledicit patri suo et matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris:

21 hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.‡‡‡

22 Ne dicas: Reddam malum: exspecta Dominum, et liberabit te.

23 Abominatio est apud Dominum pondus et pondus; statera dolosa non est bona. §§§

24 A Domino diriguntur gressus viri: quis autem hominum intelligere potest viam suam?

25 Ruina est homini devorare sanctos, et post vota retractare.]*

26 [Dissipat impios rex sapiens, et incurvat super eos fornicem.†

27 Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris.

28 Misericordia et veritas custodiunt regem, et roboratur clementia thronus ejus.

29 Exsultatio juvenum fortitudo eorum, et dignitas senum canities.

30 Livor vulneris absterget mala, et plagæ in

‡‡‡ 20:21 *Hæreditas.* Qui per avaritiæ nequitiam in hac vita multiplicari appetunt, etc., usque ad abominatio est apud Deum.

§§§ 20:23 *Abominatio est apud Deum pondus et pondus, statera dolosa,* etc. Duplex pondus et stateram dolosam habet in corde suo, etc., usque ad vel animam suam Deo in baptismo consecratam. *

20:25 *Ruina est homini devorare sanctos, et post vota retractare.* Si peccatum est cuilibet nocere, etc., usque ad et eos qui, ut sua vota compleant, sanctos persequuntur, damnatio manet æterna. Ideo subdit: † 20:26 *Dissipat impios rex sapiens, et incurvat super eos fornicem.* Mos fuit antiquis, etc., usque ad cui rotæ est contraria *corona vitæ quam repromittit Deus diligentibus se.*

secretioribus ventris.]‡

21

¹ [Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocumque voluerit, inclinabit illud.*

² Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus.

³ Facere misericordiam et iudicium magis placet Domino quam victimæ.

⁴ Exaltatio oculorum est dilatatio cordis; lucerna impiorum peccatum.

⁵ Cogitationes robusti semper in abundantia; omnis autem piger semper in egestate est.]

⁶ [Qui congregat thesauros lingua mendacii vanus et excors est, et impingetur ad laqueos mortis.

⁷ Rapinæ impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudicium.

‡ **20:30 *Livor vulneris.*** Cum enim extra percutimur, etc., usque ad quia sicut venter escas, ita mens pertractando excoquit curas. * **21:1 *Sicut divisiones.*** Omnium hominum, non solum regis cor, in manu Domini, quia ***in manu ejus sunt omnes fines terræ.*** Sed regem, sanctum quemque vocat, qui vitiorum bella in se vincere, virgulta malitiæ novit extirpare.

Sicut enim Dominus aquarum divisionibus, terrarum fines simul et æris implet, tegit quoque aquis superiora cœlorum, ***Ita cor regis quocumque voluerit*** inclinatur, quia sicut divisiones gratiarum secundum voluntatem suam, et angelis et hominibus tribuit; ita corda sanctorum quibuscumque voluerit digna donationibus reddit. Et taceat Pelagianus, quia absque gratia Dei nullus est locus saluti.

8 Perversa via viri aliena est; qui autem mundus est, rectum opus ejus.†

9 Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, et in domo communi.

10 Anima impii desiderat malum: non miserebitur proximo suo.

11 Mulctato pestilente, sapientior erit parvulus, et si sectetur sapientem, sumet scientiam.

12 Excogitat justus de domo impii, ut detrahat impios a malo.]

13 [Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur.‡

14 Munus absconditum extinguit iras, et donum in sinu indignationem maximam.

15 Gaudium justo est facere iudicium, et pavor operantibus iniquitatem.§

16 Vir qui erraverit a via doctrinae in coetu gigantum commorabitur.**

17 Qui diligit epulas in egestate erit; qui amat vinum et pingua non ditabitur.

18 Pro justo datur impius, et pro rectis

† **21:8 Perversa via.** Juste coram Domino, etc., usque ad recte quod per naturam originaliter sumpsit, exsequitur. ‡ **21:13 Qui obturat aurem.** Generaliter, etc., usque ad neque auditu divinae misericordiae dignum. § **21:15 Pavor operantibus iniquitatem.** Quia sciunt a Deo prohibitum; quamvis luxuriae suae perpetrations carnaliter delectentur, mentis tamen pavore interno non carent, quia se perpetuo passuros pro his, quae temporaliter male fecerunt, non ambigunt. ** **21:16 In coetu gigantium.** Dæmonum, etc., usque ad ipso iudice teste, **Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus** Matth. 25..

iniquus.††

¹⁹ Melius est habitare in terra deserta quam cum muliere rixosa et iracunda.

²⁰ Thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo justi: et imprudens homo dissipabit illud.‡‡

²¹ Qui sequitur justitiam et misericordiam inveniet vitam, justitiam, et gloriam.

²² Civitatem fortium ascendit sapiens, et destruxit robur fiduciae ejus. §§

²³ Qui custodit os suum et linguam suam custodit ab angustiis animam suam.

²⁴ Superbus et arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam.

²⁵ Desideria occidunt pigrum: noluerunt enim quidquam manus ejus operari.

²⁶ Tota die concupiscit et desiderat; qui autem justus est, tribuet, et non cessabit.

²⁷ Hostiae impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere.

²⁸ Testis mendax peribit; vir obediens loquetur victoriam. ***

²⁹ Vir impius procaciter obfirmat vultum suum; qui autem rectus est corrigit viam suam.†††

†† **21:18 Pro justo datur.** Justus et rectus idem, etc., usque ad cum multo facilius possent, sapientiae curam non habuerunt.

‡‡ **21:20 Thesaurus desiderabilis.** Reprobi non tantum virtutes non assequi, etc., usque ad unde, **Nolite timere eos qui occidunt corpus,** etc. Matth. 10. §§ **21:22 Civitatem fortium.** Mundum scilicet, etc., usque ad ecclesiastica disciplina redarguit.

*** **21:28 Testis mendax.** Qui se Deo servire testatur, etc., usque ad per justitiam judicis post victoriam palmam percipit. ††† **21:29 Vir impius.** Judas, etc., usque ad quod negando deliquit.

³⁰ Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.

³¹ Equus paratur ad diem belli; Dominus autem salutem tribuit.]

22

¹ [Melius est nomen bonum quam divitiæ multæ; super argentum et aurum gratia bona.*

² Dives et pauper obviaverunt sibi: utriusque operator est Dominus.†

³ Callidus vidit malum, et abscondit se; innocens pertransiit, et afflictus est damno.‡

⁴ Finis modestiæ timor Domini, divitiæ, et gloria, et vita.§

⁵ Arma et gladii in via perversi; custos autem animæ suæ longe recedit ab eis.

* **22:1 Melius est.** Nam si quis mundum universum lucraretur, merito totum contemneret, ut ejus nomen scriberetur in cœlis, ejusque memoria inter sanctos atque angelos figeretur æterna. **Nomen bonum.** Quod fidelium testimonio laudatur, non vulgi imperiti, unde: **Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem! Gratia bona.** Quia a bono pro bonis laudatur operibus quis: imo pro collatis ei donis meritorum glorificatur Pater qui in cœlis est. † **22:2 Dives et pauper:** Neque divitem propter divitias honora, neque pro inopia pauperem despice: quia opus sunt divinum, et ad imaginem, et ad opus Dei factum. ‡ **22:3 Callidus vidit malum.** Multi ex principibus crediderunt, etc., usque ad et in communibus consequuntur actibus. § **22:4 Finis modestiæ.** Quia nimirum perfectio virtutum est, etc., usque ad ne pœnis forte mereatur subigi. **Divitiæ et gloria.** Finis modestiæ timor Domini, gloria et vita, quia perfectio virtutum est in hac vita, ut caste timeamus Deum; finis virtutum in futuro, ut divitias promissæ hæreditatis, regni cœlestis gloriam, et vitam recipiamus æternam.

6 Proverbium est: adolescens juxta viam suam; etiam cum senuerit, non recedet ab ea.**

7 Dives pauperibus imperat, et qui accipit mutuum servus est fœnerantis.

8 Qui seminat iniquitatem metet mala, et virga iræ suæ consummabitur.††

9 Qui pronus est ad misericordiam benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi. Victoriam et honorem acquirat qui dat munera; animam autem aufert accipientium.

10 Ejice derisorem, et exibat cum eo jurgium, cessabuntque causæ et contumeliæ.

11 Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem.

12 Oculi Domini custodiunt scientiam, et supplantantur verba iniqui.

13 Dicit piger: Leo est foris; in medio platearum occidendus sum.‡‡

14 Fovea profunda os alienæ: cui iratus est Dominus, incidet in eam.

15 Stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinæ fugabit eam.

** **22:6 Proverbium est.** Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu. Et Græca narrat historia Alexandrum magnum et moribus et incessu Leonidis pædagogi sui non potuisse carere, et vitiis quibus parvus infectus fuerat. †† **22:8 Qui seminat iniquitatem.** Patet, quia is qui vel verbo vel exemplo docet iniquitatem, sustinebit vindictam. Sed quia sequitur: **Et virga iræ suæ.** Illam iniquitatem videtur dicere, etc., usque ad unde: **Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt** Matth. 26.. ‡‡ **22:13 Dicit piger,** ad bona opera, etc., usque ad aut, sicut alios justos, consumat tormentis.

16 Qui calumniatur pauperem ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori, et egebit.]§§

17 [Inclina aurem tuam, et audi verba sapientium: appone autem cor ad doctrinam meam,

18 quæ pulchra erit tibi cum servaveris eam in ventre tuo, et redundabit in labiis tuis:

19 ut sit in Domino fiducia tua, unde et ostendi eam tibi hodie.

20 Ecce descripsi eam tibi tripliciter, in cogitationibus et scientia:

21 ut ostenderem tibi firmitatem et eloquia veritatis, respondere ex his illis qui miserunt te.

22 Non facias violentiam pauperi quia pauper est, neque conteras egenum in porta:

23 quia iudicabit Dominus causam ejus, et configet eos qui confixerunt animam ejus.

24 Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso:***

25 ne forte discas semitas ejus, et sumas scandalum animæ tuæ.

26 Noli esse cum his qui defigunt manus suas, et

§§ 22:16 *Qui calumniatur.* Constat, quia rapaces, et quæ pauperibus auferunt, et quæ juste videbantur possidere, perdunt, cum in iudicio pro his, quæ gesserunt, pœnas recipiunt. *Fili mi.* Hucusque titulus parabolarum Salomonis qui supra positus, etc., usque ad et cor apponere ad intelligendum quæ sapientes loquantur, præcipiat. *** 22:24 *Noli esse amicus.* Generaliter autem, etc., usque ad incipiant imitari. *Homini iracundo, neque ambules cum viro.* Cuilibet, præcipue Judæo, qui contra Christum et ejus discipulos vesana mente furebant, a quorum amicitia prohibentur, qui salvari curant: ne eorum vicinia, et ipsi pereant, quod casu Judæ fieri posse probatum est.

qui vades se offerunt pro debitis:†††

²⁷ si enim non habes unde restituas, quid causæ est ut tollat operimentum de cubili tuo?

²⁸ Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.‡‡‡

²⁹ Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.]§§§

23

¹ [Quando sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quæ apposita sunt ante faciem tuam.*

² Et statue cultrum in gutture tuo: si tamen habes in potestate animam tuam.

³ Ne desideres de cibis ejus, in quo est panis mendacii.†

⁴ Noli laborare ut diteris, sed prudentiæ tuæ pone modum.‡

⁵ Ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere, quia facient sibi pennas quasi aquilæ, et volabunt in cælum.

††† **22:26 Noli esse cum his, qui defigunt manus.** Noli esse cum his, etc., usque ad quo indutus videbaris? ‡‡‡ **22:28 Ne transgrediaris.** Non transgrediaris terminos Catholicæ fidei, quos ab initio statuere doctores. §§§ **22:29 Vidisti virum velocem in opere suo? coram.** Quemcunque velocem videris in opere suo, etc., usque ad quorum cavit errorem esse ponendum.

* **23:1 Quando sederis.** Allegorice legendum est, etc., usque ad unde bene subjungit: † **23:3 Ne desideres,** hoc est, ne desideres ejus auscultare sermonibus, qui dulcedine mendacii auditores fallit. ‡ **23:4 Pone modum.** De quo supra: **Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres,** scilicet terminos fidei, et veritatis datæ a patribus.

6 Ne comedas cum homine invido, et ne desideres cibos ejus:§

7 quoniam in similitudinem arioli et conectoris æstimat quod ignorat. Comede et bibe, dicet tibi; et mens ejus non est tecum.

8 Cibos quos comederas evomes, et perdes pulchros sermones tuos.**

9 In auribus insipientium ne loquaris, qui despicient doctrinam eloquii tui.††

10 Ne attingas parvulorum terminos, et agrum pupillorum ne introëas:‡‡

11 propinquus enim illorum fortis est, et ipse judicabit contra te causam illorum.]

12 [Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, et aures tuæ ad verba scientiæ.

13 Noli subtrahere a puero disciplinam: si enim

§ 23:6 *Ne comedas*, id est, ne de Scripturis cum hæretico loquaris, qui invidet humanæ saluti, malens decipere quam corrigi; quoniam sicut hariolus et conjectator somniorum, æstimat, quæ ignorat; ita hæreticus, quæ non intelligit in Scripturis, ut libet interpretatur? *Comede*, etc. Securus, inquit, disce, quæ dico, et age quæ doceo; cum in his, quæ docet, ipse fidem certam non habeat, sciens se finxisse, quæ docet. ** 23:8 *Cibos quos comederas*. Sensus perversos, quos ab hæreticis didiceras necesse est, ut vel per pœnitentiam corrigendus deseras, vel pro his post mortem pœnas sustineas, perdasque sermones confessionis, quibus eis prædicantibus humiliter favendum esse putaveras. †† 23:9 *In auribus*. *Nolite sanctum dare canibus, neque mittas margaritas ante porcos*. Sicut admonuit, ne hæreticorum doctrinis auscultares: ita nunc, ne amore vanæ gloriæ seductus immundis hominibus passim arcana veritatis ingeras. ‡‡ 23:10 *Ne attingas*, etc. Propinquum parvulorum et pupillorum Dominum appellat, etc., usque ad qui conversationem eorum bonam inquietando læserit, iudicium Domini non evadit.

percusseris eum virga, non morietur.

¹⁴ Tu virga percuties eum, et animam ejus de inferno liberabis.

¹⁵ Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum:

¹⁶ et exsultabunt renes mei, cum locuta fuerint rectum labia tua.

¹⁷ Non æmuletur cor tuum peccatores, sed in timore Domini esto tota die:§§

¹⁸ quia habebis spem in novissimo, et præstolatio tua non auferetur.

¹⁹ Audi, fili mi, et esto sapiens, et dirige in via animum tuum.

²⁰ Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessionibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt:***

²¹ quia vacantes potibus et dantes symbola consumentur, et vestietur pannis dormitatio.

²² Audi patrem tuum, qui genuit te, et ne contemnas cum senuerit mater tua.

²³ Veritatem eme, et noli vendere sapientiam, et doctrinam, et intelligentiam.

²⁴ Exsultat gaudio pater justis; qui sapientem genuit, lætabitur in eo.

²⁵ Gaudeat pater tuus et mater tua, et exsultet quæ genuit te.

§§ 23:17 *Non æmuletur cor tuum peccatores.* Si tota die, etc., usque ad unde in Apocalypsi: *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ* Apoc. 2.. *** 23:20 *Noli esse in conviviis peccatorum.* Carnes ad vescendum conferre, est in collocutione derogationis vicissim vitia proximorum dicere: de quorum pœna mox subditur: *Quia vacant potibus,* etc. *Dantes symbola consumentur.* Symbolum, collatio, etc., usque ad detractionis suæ languor occupavit.

26 Præbe, fili mi, cor tuum mihi, et oculi tui vias meas custodiant.

27 Fovea enim profunda est meretrix, et puteus angustus aliena.

28 Insidiatur in via quasi latro, et quos incautos viderit, interficiet.]

29 [Cui vœ? cujus patri vœ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum?†††

30 nonne his qui commorantur in vino, et student calicibus epotandis?‡‡‡

31 Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blande,

32 sed in novissimo mordebit ut coluber, et sicut regulus venena diffundet.

33 Oculi tui videbunt extraneas, et cor tuum loquetur perversa. §§§

34 Et eris sicut dormiens in medio mari, et quasi sopitus gubernator, amisso clavo.*

††† 23:29 **Cui vœ, cujus.** Quærit disputando, etc., usque ad de quo Judæis: **Vos ex patre diabolo estis** Joan. 8.. **Cui rixæ? cui foveæ? Rixæ,** quia concordiam non servat, etc., usque ad et sæpissime in foveam incidit, de qua: **Fovea enim profunda est meretrix,** etc. **Cui sine causa vulnera?** quia multi nimis potati vulnera per tumorem acceperunt, quæ nulla ferri causa per-tulerunt. **Cui suffusio oculorum?** quia immoderatus haustus vini, et exterioris et interioris visus ingerit cæcitatem. ‡‡‡ 23:30 **Nonne his.** Non vetat bibere vinum ad necessitatem, sed morari extra tempus et utilitatem in vino, et evacuandis certare calicibus, unde Isaias: **Vœ qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem** Isa. 5.. §§§ 23:33 **Oculi tui videbunt.** Pene naturale vitium est, post vina in corde mulierem concupiscere, comitante etiam turpitudine verborum. * 23:34 **Et eris sicut dormiens.** In medio mari dormiunt, etc., usque ad studium sollicitudinis perdit.

35 Et dices: Verberaverunt me, sed non dolui; traxerunt me, et ego non sensi. Quando evigilabo, et rursus vina reperiam?][†]

24

¹ [Ne æmuleris viros malos, nec desideres esse cum eis.*

² quia rapinas meditatur mens eorum, et fraudes labia eorum loquuntur.

³ Sapientia ædificabitur domus, et prudentia roborabitur.

⁴ In doctrina replebuntur cellaria, universa substantia pretiosa et pulcherrima.†

⁵ Vir sapiens fortis est, et vir doctus robustus et validus:

⁶ quia cum dispositione initur bellum, et erit salus ubi multa consilia sunt.

⁷ Excelsa stulto sapientia; in porta non aperiet os suum.‡

⁸ Qui cogitat mala facere stultus vocabitur:§

⁹ cogitatio stulti peccatum est, et abominatio hominum detractor.

† **23:35 Verberaverunt me.** Vox percussi est et dormientis, etc., usque ad ut semper voluptatibus debrietur. * **24:1 Ne æmuleris.** Ne desideres imitari quos prædictis vitiis videris implicari; sed sapientiæ operam dare curato, unde subdit: **Sapientia ædificabitur domus.** † **24:4 Vir sapiens.** Non omnis fortis sapiens, sed e converso: quia etsi corpore debilis est, si adsit sapientia, omnino fortis, adversarii, id est diaboli, certamina vincit. ‡ **24:7 Excelsa stulto.** Non potest stultus ad sapientiam ascendere, quia in infimis vitiorum jacet; quia etsi in præsentem se aliquid sapere putat, in porta, id est in exitu hujus vitæ, nihil fuisse inveniet. § **24:8 Qui cogitat.** Aperit, quem stultum dicat: non ingenio tardum, sed eum qui vel cogitando peccat.

10 Si desperaveris lassus in die angustiae, imminuetur fortitudo tua.]**

11 [Erue eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses.††

12 Si dixeris: Vires non suppetunt; qui inspector est cordis ipse intelligit: et servatorem animae tuae nihil fallit, reddetque homini juxta opera sua.

13 Comede, fili mi, mel, quia bonum est, et favum dulcissimum gutturi tuo.‡‡

14 Sic et doctrina sapientiae animae tuae: quam cum inveneris, habebis in novissimis spem, et spes tua non peribit.

15 Ne insidieris, et quæras impietatem in domo justi, neque vastes requiem ejus.§§

16 Septies enim cadet justus, et resurget: impii autem corruent in malum.***

17 Cum ceciderit inimicus tuus ne gaudeas, et in ruina ejus ne exsultet cor tuum:†††

18 ne forte videat Dominus, et displiceat ei, et auferat ab eo iram suam.

** 24:10 *Si desperaveris.* Nihil execrabilius desperatione: quam qui habuerit, et in generalibus hujus vitæ laboribus, et quod pejus est, in fidei certamine, constantiam perdit. †† 24:11 *Erue eos.* Erue eos qui ab hæreticis decipiuntur, etc., usque ad si algore perituros, victu, veste recrea. ‡‡ 24:13 *Comede, fili mi.* Melli et favo comparat doctrinam sapientiae, etc., usque ad et mora percipitur. §§ 24:15 *Ne insidieris.* Ne quæras occasionem, etc., usque ad unde subjungit: *** 24:16 *Septies enim cadet.* Justus dicitur, et cadere, etc., usque ad sic peccato assentiunt ut non pœniteant. ††† 24:17 *Cum ceciderit inimicus tuus.* Supra justo insidias vetuit, etc., usque ad ne te cadente in peccato, ille resipiscens sanetur.

19 Ne contendas cum pessimis, nec æmuleris
impios:

20 quoniam non habent futurorum spem mali,
et lucerna impiorum extinguetur.

21 Time Dominum, fili mi, et regem, et cum
detractoribus non commiscearis:‡‡‡

22 quoniam repente consurget perditio eorum,
et ruinam utriusque quis novit?]

23 Hæc quoque sapientibus. [Cognoscere
personam in iudicio non est bonum. §§§

24 Qui dicunt impio: Justus es: maledicent eis
populi, et detestabuntur eos tribus.

25 Qui arguunt eum laudabuntur, et super ipsos
veniet benedictio.

26 Labia deosculabitur qui recta verba
respondet.*

27 Præpara foris opus tuum, et diligenter exerce
agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam.†

28 Ne sis testis frustra contra proximum tuum,
nec lactes quemquam labiis tuis.

29 Ne dicas: Quomodo fecit mihi, sic faciam ei;
reddam unicuique secundum opus suum.]

‡‡‡ 24:21 *Time Dominum, fili mi.* Potest per Dominum et regem, Pater et Filius intelligi, qui eodem divinitatis honore colendi sunt: *Qui enim non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum,* etc. Joan. 3.. *Cum detractoribus.* Cum illis scilicet, etc., usque ad et auscultantium illis auditorum. §§§ 24:23 *Hæc quoque sapientibus.* Quando reprobis quis repentino interitu rapitur a sæculo, etc., usque ad vel timore nunquam a via veritatis recedatur. * 24:26 *Labia deosculabitur.* Osculum pacis et amoris signum est, etc., usque ad in melius conversos. † 24:27 *Præpara.* Præparato opere agrum diligenter exercere, etc., usque ad intus tota virtutum fabrica fame boni crescente destruat.

³⁰ [Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti:‡

³¹ et ecce totum repleverant urticæ, et operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat.

³² Quod cum vidissem, posui in corde meo, et exemplo didici disciplinam.

³³ Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis; pauxillum manus conseres ut quiescas:

³⁴ et veniet tibi quasi cursor egestas, et mendicitas quasi vir armatus.]

25

¹ Hæ quoque parabolæ Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechiaë regis Juda.*

² [Gloria Dei est celare verbum, et gloria regum investigare sermonem.†

³ Cælum sursum, et terra deorsum, et cor regum inscrutabile.‡

⁴ Aufer rubiginem de argento, et egredietur vas purissimum.

‡ **24:30 Per agrum hominis pigri transivi,** etc. Per agrum vineamque pigri ac stulti transire, etc., usque ad vel diaboli persuasionem quisque negligens perdit. * **25:1 Hæ quoque parabolæ.** Hinc novo ordine loqui incipit, etc., usque ad scilicet quæ figuris aptæ videntur. † **25:2 Gloria Dei.** Gloria Domini, etc., usque ad unde se magis filium hominis quam Filium Dei appellat. **Investigare.** Sermonem, etc., usque ad nam illico audivit: **Beatus es Simon Barjona, quia caro,** etc. ‡ **25:3 Cælum sursum et terra deorsum.** Sicut altitudo cœli et profunditas terræ ab hominibus sciri non potest, ita scientia apostolorum et prophetarum, qui arcana Divinitatis spiritu revelante cognoverunt, nostram fragilitatem transcendit.

5 Aufer impietatem de vultu regis, et firmabitur justitia thronus ejus. §

6 Ne gloriosus appareas coram rege, et in loco magnorum ne steteris. **

7 Melius est enim ut dicatur tibi: Ascende huc, quam ut humiliaris coram principe.]

8 [Quæ viderunt oculi tui ne proferas in iurgio cito, ne postea emendare non possis, cum dehonestaveris amicum tuum.

9 Causam tuam tracta cum amico tuo, et secretum extraneo ne reveles:

10 ne forte insultet tibi cum audierit, et exprobrare non cesset. Gratia et amicitia liberant: quas tibi conserva, ne exprobrabilis fias.

11 Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. ††

12 Inauris aurea, et margaritum fulgens, qui arguit sapientem et aurem obedientem. ††

13 Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei qui misit eum: animam ipsius requiescere facit. §§

14 Nubes, et ventus, et pluviae non sequentes,

§ 25:5 *Aufer impietatem.* Aufer impietatem, etc., usque ad ne per arrogantiam rigidi, plebis odium incurrant. ** 25:6 *Ne gloriosus appareas.* Sicut superius prælatum, etc., usque ad unde: *Humiliamini sub potenti manu Dei, ut exaltet vos in tempore visitationis* I Petr. 3.. †† 25:11 *Mala aurea.* Sacra eloquia, etc., usque ad remoto litteræ velamine pandit. †† 25:12 *Inauris aurea margaritarum fulgens.* Recte humilis auditor, etc., usque ad gratioremque fulgorem gemmæ ardentis annectit. §§ 25:13 *Sicut frigus.* Importunum videtur tempore messis ningere, etc., usque ad prudenter agendo repausat.

vir gloriosus et promissa non complens.***

15 Patientia lenietur princeps, et lingua mollis confringet duritiam.]

16 [Mel invenisti: comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus evomas illud.†††

17 Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, nequando satiatus oderit te.

18 Jaculum, et gladius, et sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

19 Dens putridus, et pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiae,‡‡‡

20 et amittit pallium in die frigoris. Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. Sicut tinea vestimento, et vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi.§§§

21 Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitierit, da ei aquam bibere:

22 prunas enim congregabis super caput ejus, et

*** 25:14 *Vir gloriosus.* Idem videtur, *Nec lactes quemquam labiis tuis.* Sed illud est idem quod dicit Apostolus: *Habentes speciem pietatis, veritatem autem ejus abnegantes* II Tim. 3..
 ††† 25:16 *Mel invenisti, comede quod sufficit tibi.* Potest et sic intelligi, etc., usque ad vel toties ad illum venias ut fastidiat.
 ‡‡‡ 25:19 *Deus putridus et pes.* Jeremias, etc., usque ad in die iudicii nudus patebit. §§§ 25:20 *Acetum in nitro qui cantat.* Nitrum a Nitria provincia, etc., usque ad sed aquam lavationi habilem reddit.

Dominus reddet tibi.*

²³ Ventus aquilo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem.

²⁴ Melius est sedere in angulo domatis quam cum muliere litigiosa et in domo communi.†

²⁵ Aqua frigida animæ sitienti, et nuntius bonus de terra longinqua.‡

²⁶ Fons turbatus pede et vena corrupta, justus cadens coram impio.§

²⁷ Sicut qui mel multum comedit non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis opprimetur a gloria.**

²⁸ Sicut urbs patens et absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.]††

* **25:22 *Prunas enim congregabis***, id est, ardorem charitatis. Non enim doceret sapientia, ut bona inimico, mali causa, faceres. Fit enim sæpe ut inimicus crebris victus beneficiis, odii ponat rigorem, et calorem charitatis menti apponat. ***Ventus aquilo***. Si hilari vultu audieris detrahentem, tu illi das fomitem detrahendi. Si vero tristi, ut ait quidam, discit non libenter dicere, quod didicerit non libenter audire. † **25:24 *Melius est sedere in angulo domatis, quam***. Doma est excelsus et secretus locus. In Actibus enim apostolorum Act. 10., ubi Petrus ad superiora ascendit ad orandum, pro superioribus in Græco doma scriptum est. ‡ **25:25 *Aqua frigida***. Aqua ergo frigida, etc., usque ad vel finito certamine ad palmam retributionis inducunt. § **25:26 *Fons turbatus***. Evenit sæpe, ut qui majori præditi scientia fulgebant, ad ultimum plus volentes sapere quam fragilitati humanæ concessum est, in insipientiæ foveam decidant, unde adjungit: ** **25:27 *Sicut qui mel***. Dulcedo enim mellis, etc., usque ad unde sequitur: †† **25:28 *Sicut urbs patens***, etc. Si enim murum silentii non habet, etc., usque ad contra semetipsam per multiloquium pugnat.

26

¹ [Quomodo nix in æstate, et pluviæ in messe, sic indecens est stulto gloria.*

² Sicut avis ad alia transvolans, et passer quolibet vadens, sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet.†

³ Flagellum equo, et camus asino, et virga in dorso imprudentium.

⁴ Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.‡

⁵ Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.

⁶ Claudus pedibus, et iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntium stultum.§

⁷ Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias, sic indecens est in ore stultorum parabola.

⁸ Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, ita qui tribuit insipienti honorem.

* **26:1 Quomodo nix in æstate.** Nix in æstate et pluviæ in messe, etc., usque ad quod Arianæ tempestatis calamitas probavit.

† **26:2 Nam sicut avis.** Verba comparat avibus, etc., usque ad de quibus: **Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis** Matth. 16.. ‡ **26:4 Non respondeas... Responde stulto juxta stultitiam.**

Non sunt contraria; utrumque enim pro tempore et personarum diversitate concordat; dum et stultus contemnit, quia non recipit sapientiam: et stulta superbia a sua dejicitur stultitia, unde: **Factus sum insipiens, vos me cœgists** II Cor. 12.. § **26:6 Claudus pedibus.**

Potest sapiens stultum mittere nesciens, nec tamen sapientiæ suæ gloriam perdit: quia de ignoto, bonum quod audierat, credit. Sed et qui hæreticum sciens mittit ad prædicandum, claudus est pedibus: **Et iniquitatem bibens;** quia et operis boni foris incessum amisit, et interiora sui sensus haustu stultitiæ debriat.

9 Quomodo si spina nascatur in manu temulenti, sic parabola in ore stultorum.**

10 Judicium determinat causas, et qui imponit stulto silentium iras mitigat.

11 Sicut canis qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam.††

12 Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens.]‡‡

13 [Dicit piger: Leo est in via, et leæna in itineribus. §§

14 Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo.

15 Abscondit piger manum sub ascella sua, et laborat si ad os suum eam converterit.

16 Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.]***

17 [Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens et commiscetur rixæ alterius.†††

** **26:9 Quomodo si spina nascatur:** Spina nascitur in manu temulenti, etc., usque ad aut vituperationem quærit aliorum.

†† **26:11 Sicut canis.** Canis vomens cibum quo pectus ejus premebatur, abjicit, etc., usque ad quam post confessionem, dum appetunt, resumunt. ‡‡ **26:12 Vidisti hominem.** In judicium ergo in hunc mundum veni Joan. 9., ut qui non vident

videant, et qui vident, cæci fiant Eccl. 10.. §§ **26:13 Dicit piger:** Multi cum verba exhortationis audiunt, etc., usque ad in suis jacere pravitatibus non desistunt. *** **26:16 Sapientior;**

etc. Septem viri loquentes sententias, etc., usque ad et multos perfecisse monstraverunt. ††† **26:17 Sicut qui apprehendit.** Noli verbis contendere, ad nihilum utile est nisi ad subversionem audientium. Quicumque simplex sensu est et duobus inter se jurgantibus, mordaci sermone capta ejus aure, cito incipit quasi canis latrare et contentiones generare, sed sapiens omnino vitat.

¹⁸ Sicut noxius est qui mittit sagittas et lanceas in mortem,

¹⁹ ita vir fraudulenter nocet amico suo, et cum fuerit deprehensus dicit: Ludens feci.

²⁰ Cum defecerint ligna extinguetur ignis, et susurrone subtracto, jurgia conquiescent.

²¹ Sicut carbones ad prunas, et ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitatur rixas.

²² Verba susurronis quasi simplicia, et ipsa perveniunt ad intima ventris.

²³ Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.

²⁴ Labiis suis intelligitur inimicus, cum in corde tractaverit dolos.

²⁵ Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei, quoniam septem nequitiae sunt in corde illius.

²⁶ Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in consilio.

²⁷ Qui fodit foveam incidet in eam, et qui volvit lapidem revertetur ad eum.

²⁸ Lingua fallax non amat veritatem, et os lubricum operatur ruinas.]

27

¹ [Ne glorieris in crastinum, ignorans quid superventura pariat dies.*

² Laudet te alienus, et non os tuum; extraneus, et non labia tua.

* **27:1 Ne glorieris.** Ne securus sis aliquando de futuro; quia etsi hodie servis Domino qualis esse in futurum possis, quomodo viam finire, prorsus videre non vales. **Beatus homo qui semper est pavidus.**

3 Grave est saxum, et onerosa arena, sed ira stulti utroque gravior.†

4 Ira non habet misericordiam nec erumpens furor, et impetum concitati ferre quis poterit?

5 Melior est manifesta correctio quam amor absconditus.‡

6 Meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula odientis.

7 Anima saturata calcabit favum, et anima esuriens etiam amarum pro dolci sumet.§

8 Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum.**

9 Unguento et variis odoribus delectatur cor, et bonis amici consiliis anima dulcoratur.]

10 [Amicum tuum et amicum patris tui ne dimiseris, et domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ. Melior est vicinus juxta quam frater procul.††

11 Stude sapientiæ, fili mi, et lætifica cor meum, ut possis exprobranti respondere sermonem.

12 Astutus videns malum, absconditus est: parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.

13 Tolle vestimentum ejus qui spondit pro

† 27:3 *Grave est saxum.* Grave est, etc., usque ad ita mentis quoque motus examinant et castigant. *Ira stulti utroque gravior;* etc. De quo supra, etc., usque ad et furori frena laxat. ‡ 27:5 *Melior est manifesta correctio.* Amor absconditus, illicitus, etc., usque ad quam studio similiter peccandi clam diligere. § 27:7 *Anima saturata calcabit favum,* etc. Anima divitum, etc., usque ad mortem ipsam pro Domino pati dulce habet. ** 27:8 *Sicut avis transmigrans.* Sicut avis ova, etc., usque ad ne a bono, quod faciebas, desistas. †† 27:10 *Melior est vicinus.* Melior est tibi, etc., *usque ad, in Jericho, et incidit,* etc

extraneo, et pro alienis aufer ei pignus.

¹⁴ Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit.‡‡

¹⁵ Tecta perstillantia in die frigoris et litigiosa mulier comparantur.

¹⁶ Qui retinet eam quasi qui ventum teneat, et oleum dexteræ suæ vocabit.

¹⁷ Ferrum ferro exacuitur, et homo exacuit faciem amici sui. §§

¹⁸ Qui servat ficum comedet fructus ejus, et qui custos est domini sui glorificabitur.

¹⁹ Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

²⁰ Infernus et perditio numquam implentur: similiter et oculi hominum insatiabiles.***

²¹ Quomodo probatur in conflatorio argentum et in fornace aurum, sic probatur homo ore laudantis. Cor iniqui inquit mala, cor autem rectum inquit scientiam.

²² Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus.]

‡‡ **27:14 Qui benedicit proximo**, id est, qui favore superflue laudis eum extollit, vel malis favendo, vel bona plus æquo laudando. Sed hic maledicenti assimilatur; quia vel in malo opere laudando confidentiam tribuit, vel in bono opere simplicitatem puri cordis minuit, ut quod superni amoris causa incœperat, humano favore finiat. §§ **27:17 Ferrum ferro**. Bona consolatio consilium sapientum: qui dum se invicem consolando instruunt, ferrum ferro acuitur. *** **27:20 Infernus**. Inferni tormenta non replentur, etc., usque ad si naturam haberent sine fine vivendi.

23 [Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera:†††

24 non enim habebis jugiter potestatem, sed corona tribuetur in generationem et generationem.

25 Aperta sunt prata, et apparuerunt herbæ virentes, et collecta sunt fœna de montibus.‡‡‡

26 Agni ad vestimentum tuum, et hædi ad agri pretium.§§§

27 Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, et in necessaria domus tuæ, et ad victum ancillis tuis.]*

28

1 [Fugit impius nemine persequente; justus autem, quasi leo confidens, absque terrore erit.*

††† **27:23 Diligenter.** Pastori Ecclesiæ dicitur, etc., usque ad si tuo tempore bene paveris. ‡‡‡ **27:25 Aperta sunt prata.** Aperta sunt modo pascua sacramentorum cœlestium, etc., usque ad ad spirituale subsidium data. §§§ **27:26 Agni sunt ad vestimentum.** Agnorum velleribus vestieris, dum bonis discipulorum obedientium moribus pastor ipse profeceris, eorumque laudabilia facta cernens, et in ornatu virtutum, et in calore dilectionis ipse gloriosus exstiteris. Hædis agrum comparas, dum peccatores ad pœnitentiam vocando, sublimiorem tibi in terra viventium locum acquiris. * **27:27 Sufficiat tibi lac caprarum.** Tanta instantia pecus commissum pasce, etc., usque ad hædi pro pretio sanctorum, quibus nocuerant, ignibus tradentur. * **28:1 Fugit impius.** Qui non est fortis, etiam si nullus persequatur, sponte fidem deserit: dum latrociniis, vel perjuriis, aliisque hujusmodi infideli se similem reddit. **Justus autem quasi leo.** In occurso bestiarum non trepidat, etc., usque ad quem nemo invitus amittit.

² Propter peccata terræ multi principes ejus; et propter hominis sapientiam, et horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit.

³ Vir pauper calumnians pauperes similis est imbri vehementi in quo paratur fames.]

⁴ [Qui derelinquunt legem laudant impium; qui custodiunt, succenduntur contra eum.

⁵ Viri mali non cogitant iudicium; qui autem inquirunt Dominum animadvertunt omnia.†

⁶ Melior est pauper ambulans in simplicitate sua quam dives in pravis itineribus.

⁷ Qui custodit legem filius sapiens est; qui autem comessatores pascit confundit patrem suum.

⁸ Qui coacervat divitias usuris et fœnore, liberali in pauperes congregat eas.

⁹ Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.

¹⁰ Qui decipit justos in via mala, in interitu suo corruet, et simplices possidebunt bona ejus.‡

¹¹ Sapiens sibi videtur vir dives; pauper autem prudens scrutabitur eum.

¹² In exultatione justorum multa gloria est; regnantibus impiis, ruinæ hominum.§

¹³ Qui abscondit scelera sua non dirigitur; qui autem confessus fuerit et reliquerit ea,

† **28:5 Qui autem requirunt.** Omnia animadvertunt electi, id est et futurum discrimen universalis iudicii; et quibus operibus requies; et quibus pœna retribuatur æterna. ‡ **28:10 Qui decipit justos in via mea,** etc. Qui per doctrinam hæreticam decipit amatores justitiæ, etc., usque ad exemplum etiam de casu ejus sumunt. § **28:12 In exultatione,** etc. Non de præsentibus, etc., usque ad quod et de paganis, et hæreticis, et malis Catholicis potest accipi.

misericordiam consequetur.

¹⁴ Beatus homo qui semper est pavidus; qui vero mentis est duræ corruet in malum.**

¹⁵ Leo rugiens et ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem.

¹⁶ Dux indigens prudentia multos opprimet per calumniam; qui autem odit avaritiam, longi fient dies ejus.

¹⁷ Hominem qui calumniatur animæ sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet.

¹⁸ Qui ambulat simpliciter salvus erit; qui perversis graditur viis concidet semel.

¹⁹ Qui operatur terram suam satiabitur panibus; qui autem sectatur otium replebitur egestate.]

²⁰ [Vir fidelis multum laudabitur; qui autem festinat ditari non erit innocens.

²¹ Qui cognoscit in iudicio faciem non bene facit; iste et pro buccella panis deserit veritatem.

²² Vir qui festinat ditari, et aliis invidet, ignorat quod egestas superveniet ei.††

²³ Qui corripit hominem gratiam postea inveniet apud eum, magis quam ille qui per linguæ blandimenta decipit.

²⁴ Qui subtrahit aliquid a patre suo et a matre, et dicit hoc non esse peccatum, particeps

** **28:14** *Beatus homo*, etc. Ira iudicii tanto districtior portabitur, quanto nunc minus timetur. †† **28:22** *Vir qui festinat ditari*, etc. Qui augere opes ambit, peccatum negligit, more avium captus, cum escam terrenam avidus inspicit, quo stranguletur peccati laqueo, non agnoscit: cum quælibet mundi bona desiderat, quæ de futuro damna patiatur ignorat.

homicidæ est.

²⁵ Qui se jactat et dilatat, jurgia concitat; qui vero sperat in Domino sanabitur.

²⁶ Qui confidit in corde suo stultus est; qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur.

²⁷ Qui dat pauperi non indigebit; qui despicit deprecantem sustinebit penuriam.

²⁸ Cum surrexerint impii, abscondentur homines; cum illi perierint, multiplicabuntur justi.]^{‡‡}

29

¹ [Viro qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus, et eum sanitas non sequetur.*

² In multiplicatione justorum lætabitur vulgus; cum impii sumpserint principatum, gemet populus.

³ Vir qui amat sapientiam lætificat patrem suum; qui autem nutrit scorta perdet substantiam.

⁴ Rex justus erigit terram; vir avarus destruet eam.

⁵ Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo rete expandit gressibus ejus.

^{‡‡} **28:28** *Cum surrexerint impii.* Eosdem homines, quos justos dicit, quia justī, creationis ordinem servant: Unde in Job de pœnitente: **Respiciet homines, et dicet, Peccavi** Job. 33.. Quod est, Respiciet eos, qui naturam humanæ creationis custodiunt, et se peccando jumentis assimilatos agnoscunt. * **29:1** *Homo qui blandis,* etc. Qui fictis sermonibus proximum laudat, parat ei insidias, quibus in periculum verbi aut operis securior incidat. Sed videamus qui capiatur, cui fit, aut qui facit. Sequitur:

⁶ Peccantem virum iniquum involvet laqueus,
et justus laudabit atque gaudebit.†

⁷ Novit justus causam pauperum; impius
ignorat scientiam.

⁸ Homines pestilentes dissipant civitatem;
sapientes vero avertunt furorem.

⁹ Vir sapiens si cum stulto contenderit, sive
irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.‡

¹⁰ Viri sanguinum oderunt simplicem; justi
autem quæerunt animam ejus.

¹¹ Totum spiritum suum profert stultus;
sapiens differt, et reservat in posterum.§

¹² Princeps qui libenter audit verba mendacii,
omnes ministros habet impios.

¹³ Pauper et creditor obviaverunt sibi:
utriusque illuminator est Dominus.**

¹⁴ Rex qui judicat in veritate pauperes, thronus
ejus in æternum firmabitur.]

¹⁵ [Virga atque correptio tribuit sapientiam;
puer autem qui dimittitur voluntati suæ
confundit matrem suam.

¹⁶ In multiplicatione impiorum
multiplicabuntur scelera, et justi ruinas eorum
videbunt.

† **29:6 Peccantem virum.** Non ergo justo laqueus peccantium,
etc., usque ad nam qui fodit foveam proximo suo, incidet in
eam. ‡ **29:9 Vir sapiens.** Doctor fidelis et sapiens, etc.,

usque ad non auditur a stulto. § **29:11 Totum spiritum suum.**
Impatentia impellente totus spiritus foras prorumpit, etc., usque
ad sapiens autem paulatim eam maturitate consilii extenuat et
expellit. ** **29:13 Pauper et creditor obviaverunt.** Pauper,
etc., usque ad unde, *sine me nihil potestis facere.*

17 Erudi filium tuum, et refrigerabit te, et dabit delicias animæ tuæ.

18 Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus; qui vero custodit legem beatus est.††

19 Servus verbis non potest erudiri, quia quod dicis intelligit, et respondere contemnit.

20 Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est quam illius correptio.‡‡

21 Qui delicate a pueritia nutrit servum suum postea sentiet eum contumacem.]§§

22 [Vir iracundus provocat rixas, et qui ad indignandum facilis est erit ad peccandum proclivior.***

23 Superbum sequitur humilitas, et humilem spiritu suscipiet gloria.

24 Qui cum fure participat odit animam suam;

†† **29:18 Cum prophetia.** Cum sacerdotis eruditio cessaverit, solvetur continuo disciplina divinæ legis: qua populus ad beatitudinis præmia pertingere debuerat. ‡‡ **29:20 Vidisti hominem.** Grave quidem vitium stultitiæ, sed non levius verbositatis: nam sæpe contingit, ut idiota aliquis citius verba correptionis accipiat, quam qui sua quæ novit, vel nosse putat magis jactat, quam aliorum monita audiat. §§ **29:21 Qui delicate a pueritia sua.** Alia translatio pulchre: **Qui deliciatur a pueritia sua, servus erit: novissime autem contristabitur:** Sero enim malorum pœnitet, qui in tenera ætate noluit. *** **29:22 Vir iracundus.** Janua omnium vitiorum iracundia: qua clausa, virtutibus intrinsecus dabitur quies, aperta, ad omne facinus armabitur animus.

adjuvantem audit, et non indicat.†††

²⁵ Qui timet hominem cito corruet; qui sperat in Domino sublevabitur.

²⁶ Multi requirunt faciem principis, et iudicium a Domino egreditur singulorum.

²⁷ Abominantur iusti virum impium, et abominantur impii eos qui in recta sunt via. Verbum custodiens filius extra perditionem erit.]

30

¹ Verba Congregantis, filii Vomantis. Visio quam locutus est vir cum quo est Deus, et qui Deo secum morante confortatus, ait:*

² [Stultissimus sum virorum, et sapientia

††† **29:24** *Qui cum fure participat, odit animam suam.* Non solum a peccato, sed etiam a consensu abstinere docet sapientia: ne audiat a districto iudice: ***Si videbas furem, currebas cum eo,*** etc. Non enim fur solum, sed et ille reus tenetur, qui furti conscius, quærente possessore non indicat. Et ne metu personæ potentioris se excuset, addit: ***Qui timet Dominum,*** etc.

* **30:1** *Verba congregantis.* Huc usque parabolæ Salomonis, quas transtulerunt Ezechie regis Juda. Hinc rursus verba Salomonis, quod perpenditur ab ipso nomine quo Græce, latine congregans; Ecclesia enim convocatio. ***Visio quam*** Visio quam locutus est, quia quod vidit apud Deum secretiora contemplando patefecit hominibus. Quisquis enim Spiritu Dei confortatus est, quæ sequuntur humili corde dicit, ***stultissimus sum virorum,*** etc.

hominum non est mecum.†

³ Non didici sapientiam, et non novi scientiam sanctorum.

⁴ Quis ascendit in cælum, atque descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligavit aquas quasi in vestimento? quis suscitavit omnes terminos terræ? quod nomen est ejus, et quod nomen filii ejus, si nosti?‡

⁵ Omnis sermo Dei ignitus: clypeus est sperantibus in se.§

⁶ Ne addas quidquam verbis illius, et arguaris, inveniariisque mendax.

† 30:2 *Stultissimus. Filii hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua* Luc. 16.. Et Apostolus: *Si quis videtur esse sapiens in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens* I Cor. 3.. *Non didici* ab homine, sed, donante Deo, ut sanctorum scientiam noscam. Et Apostolus: *Nos stulti propter Christum:* iterum ait, *Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiam vero non hominum,* scilicet neque principum hujus sæculi, qui destruuntur. ‡ 30:4 *Quis ascendit in cælum.* Filius Dei post resurrectionem, et nostræ resurrectionis tempore descensus est ad iudicium. *Quis continuit.* Omnis spiritus, angelorum, hominum, animalium et procellarum, ne deficiat, Dei potentia continetur. *Quis suscitavit omnes.* Et nunc omnia, quæ per orbem vivunt et crescunt, homines, animantia, germina, Deus, ut sua vita subsistant, excitat: et in die iudicii genus humanum a quatuor ventis a morte excitabit. *Quod nomen est ejus, et quod nomen filii ejus,* Dei patris et filii nomen dicit: cujus mysterium sæcularis scientia naturaliter scire non potuit, quamvis esse Deum, qui omnia fecerit, per facta intelligere possit. *Si nosti:* tu scilicet, qui tuam sapientiam jactans, nostræ fidei mysteria stultitiam vocas. § 30:5 *Omnis sermo.* Proprietatem Græci nominis, etc., usque ad vera enim omnia et ignita. *Clypeus est,* id est protector omnium sperantium in se. Clypeus contra hostium insidias et omnia adversa.

⁷ Duo rogavi te: ne deneges mihi antequam moriar:**

⁸ vanitatem et verba mendacia longe fac a me; mendicitatem et divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria,

⁹ ne forte satiatus illiciar ad negandum, et dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus, furer, et perjurem nomen Dei mei.

¹⁰ Ne accuses servum ad dominum suum, ne forte maledicat tibi, et corruas.]

¹¹ [Generatio quæ patri suo maledicit, et quæ matri suæ non benedicit;††

¹² generatio quæ sibi munda videtur, et tamen non est lota a sordibus suis;

¹³ generatio cujus excelsi sunt oculi, et palpebræ ejus in alta surrectæ;

¹⁴ generatio quæ pro dentibus gladios habet, et commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, et pauperes ex hominibus.‡‡

¹⁵ Sanguisugæ duæ sunt filiaë, dicentes: Affer, affer. Tria sunt insaturabilia, et quartum quod

** **30:7 Duo rogavi te.** Hæc adhuc vir, etc., usque ad in oblivionem decadat æternorum. †† **30:11 Generatio quæ patri.** Superius vitæ puritatem, etc., usque ad si natus est, fuit tempus quando non fuit filius. ‡‡ **30:14 Generatio quæ pro dentibus gladios habet.** Hæc est, quæ suam perfidiam aliis immittere conatur; et sicut corpora gladii, ita audientium animas veneno allocutionis occidit.

numquam dicit: Sufficit. §§

¹⁶ Infernus, et os vulvæ, et terra quæ non satiatur aqua: ignis vero numquam dicit: Sufficit. ***

¹⁷ Oculum qui subsannat patrem, et qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilæ !]†††

¹⁸ [Tria sunt difficilia mihi, et quartum penitus ignoro:‡‡‡

¹⁹ viam aquilæ in cælo, viam colubri super petram, viam navis in medio mari, et viam viri in adolescentia.

²⁰ Talis est et via mulieris adulteræ, quæ comedit, et tergens os suum dicit: Non sum operata malum. §§§

§§ **30:15 *Sanguisugæ duæ sunt filię.*** Diabolus, qui siti peccata suadendi perpetuo ardet; ***Duæ filię,*** quæ ejus imitantur ardorem, luxuria et philargyria. Nam luxuriæ, quo liberius frena laxantur, eo noxius delectatur; et ***Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Tria sunt insaturabilia.*** Infernus nunquam redundat; meretrix habet similia. Corpus non satiatur deliciis, et avarus non dicit, sufficit; alii infernum dicunt diabolum, qui non satiatur seductione humana. *** **30:16 *Os vulvæ, et terra quæ non satiatur aqua,*** ut supra ignem, incendium gehennæ, qui nunquam desinit. ††† **30:17 *Oculum qui subsannat.*** Qui divina judicia reprehendunt, etc., usque ad qui peccati nigredinem humiliter confitentur. ***Filii aquilæ:*** quia per gratiam ejus sunt renati, qui in carne ad cælum transvolavit, qui alibi filii sponsi dicuntur. ‡‡‡ **30:18 *Tria sunt mihi difficilia.*** Ita est ad litteram, etc., usque ad difficile est scire quot cogitationibus juvenis agitur, qui viam veritatis deservit. §§§ **30:20 *Talis est et via mulieris adulteræ.*** Adultera quoque mens ut ea quæ commemoravit, semper vaga est, quæ ubi celare peccata poterit, negat se aliquod patrasse mali.

21 Per tria movetur terra, et quartum non potest sustinere:

22 per servum, cum regnaverit; per stultum, cum saturatus fuerit cibo;

23 per odiosam mulierem, cum in matrimonio fuerit assumpta; et per ancillam, cum fuerit hæres dominæ suæ.]

24 [Quatuor sunt minima terræ, et ipsa sunt sapientiora sapientibus:*

25 formicæ, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi;†

26 lepusculus, plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum;‡

27 regem locusta non habet, et egreditur universa per turmas suas;§

28 stellio manibus nititur, et moratur in ædibus

* **30:24 Quatuor:** scilicet minores videntur justi in terra, quam reprobi, id est abjectiores; sed tamen sapientiores sunt sapientibus mundi, quia æterna quærunt, et pro his pati desiderant. † **30:25 Formicæ populus infirmus.** Et Ecclesiæ populus, etc., usque ad quibus vivat in æternum. ‡ **30:26 Lepusculus,** alii chærogyllus, etc., usque ad sed hic quidam pro lepusculo hericium habent. HIERON. Habent enim Hebræa verbum **saphan,** quod murem et chærogyllum et leporem et hericium interpretantur. **Lepusculus,** etc. Hæc est plebs Ecclesiæ, quæ invalida, quia injurias suas ulcisci non quærunt, et quia non suis viribus, sed in Dei auxilio sperare salutem didicit, quod est cubile habere in petra, unde dicit cum Psalmista: **Esto mihi in lapidem fortissimum, in domum munitam, ut salves me, quia petra mea et munitio mea es tu.** § **30:27 Regem locusta.** Locusta, etc., usque ad tamen instanter in suis locis Christo militare, et germina carnalium consuevit absumere voluptatum.

regis.**

²⁹ Tria sunt quæ bene gradiuntur, et quartum quod incedit feliciter:††

³⁰ leo, fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum;

³¹ gallus succinctus lumbos; et aries; nec est rex, qui resistat ei.‡‡

³² Est qui stultus apparuit postquam elevatus est in sublime; si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.

³³ Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac exprimit butyrum; et qui vehementer emungit elicit sanguinem; et qui provocat iras producit discordias.]§§

31

¹ Verba Lamuelis regis. Visio qua erudivit eum mater sua.*

² [Quid, dilecte mi? quid, dilecte uteri mei? quid, dilecte votorum meorum?

** **30:28 *Stellio manibus.*** Stellio alas non habet, etc., usque ad obtinenda æterni regni mœnia virtus operationis levat. †† **30:29 *Tria sunt quæ gradiuntur.*** Non nos moveat, etc., usque ad quia in fallacia sua ad tempus Antichristus prosperatur. ‡‡ **30:31 *Gallus,*** scilicet prædicatores, inter hujus sæculi tenebras verum mane nuntiantes. ***Et aries.*** Primus ordo sacerdotum, etc., ***usque ad postquam elevatus est in sublime.*** §§ **30:33 *Qui autem*** ubera fortiter premit, etc., usque ad quia carnale efficitur hoc quod nimia discussione sentitur. ***Et qui provocat iras, producit.*** Quid prior parabola ad litteram significet, aperit, etc., usque ad elicit sanguinem. * **31:1 *Verba Lamuelis.*** Lamuel, in quo est Deus, etc., usque ad vidit quam prudenter se mater sua docuerit.

3 Ne dederis mulieribus substantiam tuam, et divitias tuas ad delendos reges.†

4 Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum, quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas;‡

5 et ne forte bibant, et obliviscantur iudiciorum, et mutent causam filiorum pauperis.

6 Date siceram mœrentibus, et vinum his qui amaro sunt animo.§

7 Bibant, et obliviscantur egestatis suæ, et doloris sui non recordentur amplius.

8 Aperi os tuum muto, et causis omnium filiorum qui pertranseunt.**

9 Aperi os tuum, decerne quod justum est, et judica inopem et pauperem.]††

10 [Mulierem fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus pretium ejus.‡‡

† **31:3 Et divitias tuas.** Hoc est, noli terrenis deliciis hominum corda corrumpere, etc., usque ad per illecebras sæculi merentur eradicari de terra viventium. ‡ **31:4 Noli regibus.** Hæc et sequentia ad litteram patent, etc., usque ad carnales scrutantur.

§ **31:6 Date siceram mœrentibus.** Vinum et sicera, etc., usque ad ne abundantiori tristitia absorbeantur qui hujusmodi sunt. **

†† **31:8 Aperi os.** Pro causa pauperis, etc., usque ad sed et cunctis per orbem nationibus curam salutis impendere. †† **31:9 Aperi os tuum, decerne.** Sicut pro causa pauperis et ereptione os aperire præcepit, ita, ubi erraverit, juste castigare admonet ac judicare. Et Moyses: **Pauperis in iudicio non misereberis** Exod. 13.. Quod utrumque Dominum facere Propheta dicit: **Sed judicabit in justitia pauperes, et arguet inæquitate pro mansuetis terræ.** ‡‡ **31:10 Mulierem fortem.** Hucusque verba Lamuelis regis, etc., usque ad virtutes describantur ac præmia. **Mulierem fortem quis inveniet.** Mulier fortis sancta Ecclesia, etc., usque ad per mundum prædicare donavit, addidit:

11 Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit. §§

12 Reddet ei bonum, et non malum, omnibus diebus vitæ suæ. ***

13 Quæsivit lanam et linum, et operata est consilia manuum suarum. †††

14 Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum. †††

15 Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, et cibaria ancillis suis. §§§

16 Consideravit agrum, et emit eum; de fructu

§§ **31:11 Confidit in ea cor viri.** Vir, redemptor, etc., usque ad cum per prædicatores, quos deceperat, ad veritatem revocat. **Et spoliis non indigebit.** Quia nunquam cessabit Ecclesia deceptas a diabolo animas Christi fidei restituere, donec mundi cursu finito numerus justorum compleatur. Sed quia quidquid boni sancta Ecclesia vel fidelis anima agit, desuper accipit recte subditur: *** **31:12 Reddet ei bonum et non malum.** Reddet anima Christo bonum, etc., usque ad cui simile, **serviamus illi**, etc. ††† **31:13 Quæsivit.** Quibus operibus, etc., usque ad de hac retributione apertius subditur: ††† **31:14 Facta est quasi navis institoris de longe.** Navigator dicitur **institor**; eo quod acquirendis mercibus sedulus instat, etc., usque ad de quibus dicitur: **Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.**

§§§ **31:15 De nocte.** Sicut totus præsentis sæculi cursus, etc., usque ad et hujusmodi secreto exercere. **Surrexit.** Cum quis fidelis ad agendum proximorum curam sollicite accingitur. Quod duobus modis facit, quia et eos, qui foris errant, ad fidem vocat; et qui in fide sunt, ut amplius operibus insistant; unde subdit: **Deditque prædam domesticis suis.** Dat prædam domesticis suis, cum eos, quos diabolus eripuit, eorum societati, qui in fide præcesserunt, conciliat. Dat ancillis suis cibaria, cum humiles quosque, et timore jussa servantes, ne lassescant pio labore, mercedis commemoratione reficit.

manuum suarum plantavit vineam.*

17 Accinxit fortitudine lumbos suos, et roboravit brachium suum.†

18 Gustavit, et vidit quia bona est negotiatio ejus; non extinguetur in nocte lucerna ejus.‡

19 Manum suam misit ad fortia, et digiti ejus apprehenderunt fusum.§

20 Manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem.**

21 Non timebit domui suæ a frigoribus nivis; omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus.††

* **31:16 Consideravit.** Hodie et usque in finem sæculi mulier fortis, etc., usque ad quæ sit beatitudinis plenitudo in regno Dei. **De fructu manuum suarum.** Quia de fructiferis suorum fidelium factis, etc., usque ad et pro eis quid potest, laborat. † **31:17 Accinxit.** Cum se ad virtutum opera præparat, etc., usque ad ut bonis operibus fulgeatis. ‡ **31:18 Gustavit et vidit quia bona est.** Agri scilicet illius, etc., usque ad sic sed et nocte accensa lucerna manibus operatur. § **31:19 Manum suam misit.** Fortia dicit, perfecta in charitate opera, etc., usque ad de cujus fortitudine dicitur: **Regnum cælorum vim patitur; et violenti rapiunt illud** Matth. 11.. **Et digiti ejus,** inquit, **apprehenderunt fusum.** Colus in sinistra, fusus in dextera, etc., usque ad quid autem mulier fortis, scilicet sancta Ecclesia vel anima perfecta per fusum operata sit; subjungit: ** **31:20 Manum suam aperuit inopi, et palmas suas.** Hoc de eleemosynis, etc., usque ad cum late longèque prædicatores ad gentes æternæ salutis egentes dispersit. †† **31:21 Non timebit.** Frigora nivis, etc., usque ad quia credidit Deo dicenti quod **portæ inferi non prævalebunt adversus eam** Matth. 16.. **Omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus,** etc. Sapientia scilicet, ad hæreses revelandas, et patientia ad tolerandas apertorum nostium pugnas, etc., usque ad qui merito in frigore religatur, quia vestem pietatis non habebat.

22 Stragulatam vestem fecit sibi; byssus et purpura indumentum ejus.##

23 Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ. §§

24 Sindonem fecit, et vendidit, et cingulum tradidit Chananæo.***

25 Fortitudo et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo. †††

26 Os suum aperuit sapientiæ, et lex clementiæ in lingua ejus. †††

27 Consideravit semitas domus suæ, et panem otiosa non comedit. §§§

28 Surrexerunt filii ejus, et beatissimam prædicaverunt; vir ejus, et laudavit eam.*

29 Multæ filiæ congregaverunt divitias; tu

31:22 Stragulatam vestem. Stragulata vestis est quæ variante textura, solet confici firmissima, etc., usque ad byssinæ enim justificationes sanctorum sunt. §§ **31:23 Nobilis in portis vir.** Vir Dominus qui visus est ignobilis, etc., usque ad cunctis apparebit

sublimis. *** **31:24 Sindonem fecit et vendidit.** In linteo sindonis subtilis, etc., usque ad gentes enim a vitiis ad virtutes, a diabolo migraverunt ad Christum. ††† **31:25 Fortitudo.** Fortitudo ad tolerandum, etc., usque ad esto fortis adversus detractores.

††† **31:26 Os suum.** Ad hoc tantum loquens os aperuit, etc., usque ad utrique convenit quod subjungit: **Lex clementiæ.** Ut non statim puniat ut lex Moysi, etc., usque ad et sic absolvit eam:

Vade et amplius noli peccare. §§§ **31:27 Consideravit.** Quia cunctas conscientiæ suæ cogitationes subtiliter investigat, etc., usque ad et quæ didicit agenda, exercere non desinit. **Panem otiosa non comedit.** Quia sacrum eloquium quod percipit, opere exsequitur, etc., usque ad non solum otiosæ, sed verbosæ et curiosæ.

* **31:28 Surrexerunt filii ejus.** Quod futurum novit ut propheta, etc., usque ad sed in judicio quanta sit resurrectionis suæ gloria demonstrabit.

supergressa es universas.†

³⁰ Fallax gratia, et vana est pulchritudo: mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.‡

³¹ Date ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera ejus.]§

† **31:29 *Multæ filiae congregaverunt divitias: tu supergressa es universas.*** Ecclesiae hæreticorum, etc., usque ad quæ fide casta et opere perfecto Redemptoris sui vestigia sectatur. ‡ **31:30 *Fallax gratia et vana est pulchritudo.*** Fallax est gloria laudis, etc., usque ad qualiter enim eam laudet, ostendit, ***Date ei de fructu.*** § **31:31 *Date ei de fructu manuum suarum.*** Hoc vir ille, de quo supra dictum est, etc., usque ad et probante ac remunerante Deo, cui est honor et gloria.

CX

Bibbia Vulgata Clementina na 1598
Clementine Vulgate of 1598 with Glossa Ordinaria
Migne edition 1880 in Latin

Public Domain

Language: Latine (Latin)

Translation by: Jerome

2014-08-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Jun 2026 from source files
dated 12 Dec 2025

7ca33455-379f-554d-a635-9009adbd90c5